

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Till Fredrika Bremers minne:

Esselde, Fredrika Bremer och hennes lifsgärning.
Selma Lagerlöf, Mamsell Fredrika. En julhistoria.
K. A. Melin, Nyåret 1866. Poem.

Charlotte Lindholm, Tvenne sånger ur dikten »Veronica».

Ellen Fries, En moder till sin son. Bref från 1500-talet.

Cecilia Wærn, Stockholm som storstad. Tankar och funderingar.

Litteratur: *Alfhild Agrell*, Under tallar och pinier. — *Helena Nyblom*, Dikt och verklighet. — *M. Anholm*, Från Medelhafvets skönaste ö.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Hvarjehanda i Kvinnofrågan.

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
 { För icke medlemmar » 4: 00.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur.

Nordisk tidskrift, 1890, n:r 7, 8. — Ny svensk tidskrift, 1890, n:r 7, 8. — Tidskrift för kristlig tro och bildning, 1891, n:r 1. — Läsning för hemmet, 1890, n:r 6. — Läsning för folket, 1890, n:r 4. — Pedagogisk tidskrift, 1890, n:r 12. — Svensk läraretidning, 1890, n:r 49—53; 1891, n:r 1. — Slöjdundervisningsbladet, 1890, n:r 11, 12. — Svensk musiktidning, 1890, n:r 19, 20; 1891, n:r 1. — Eira, 1890, n:r 23, 24. — Helsovänneren, 1890, n:r 24; 1891, n:r 1. — Idun, 1890, n:r 49—52. — Tidning för trädgårdsodlare, 1891, n:r 1. — Nya Bokhandelstidningen, 1890, n:r 49—52; 1891, n:r 1. — Svensk Bokhandelstidning, 1890, n:r 49—52; 1891, n:r 1, 2. — Hemmet och Samhället, 1890, n:r 12. — Kvinden og Samfundet, 1890, n:r 10. — Hvad vi vil, 1890, n:r 28, 30, 31; 1891, n:r 1. — Tilskueren, 1890, n:r 9. — Nylænde, 1890, n:r 23, 24. — Koti ja Yhteiskunta, 1890, n:r 12. — Woman's journal, 1890, n:r 47—50. — Deutsche Hausfrauenzeitung, 1890, n:r 49—52; 1891, n:r 1. — Neue Bahnen, 1890, n:r 24; 1891, n:r 1. — Frauenberuf, 1890, n:r 11. — Die Lehrerin, 1890, n:r 5—7. — Das Magazin für Litteratur, 1890, n:r 49—52; 1891, n:r 1, 2. —

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

W. Bille: *Bret Harte*, Ödemarkernas barn. — *H. Harland*, Två kvinnor eller en?

Ad. Bonnier: *L. Tolstoy*, Familjelycka.

A. V. Carlson: *N. R. Östgaard*, En Fjällbygd. — *M. Anholm*, Från Medelhafvets skönaste ö.

Z. Hæggström: *A. Ch. Leffler*, Ur Lifvet. Femte Saml. Efter-skrift till Kvinlighet och Erotik. — Ur Olof Stigs efterlämnade papper jämte Träkol.

Ad. Johnson: *H. W. S. Tiersch*, Den kristliga familjen. Öfvers. af E. Evers.

Looström & Komp.: *H. P. Blavatsky*, Nyckel till teosofien.

P. A. Norstedt & Söner: *H. Nyblom*, Dikt och Verklighet. Saml. I, II. — *V. Krestofski*, Noveller. Från Ryskan, öfvers. af *K.* — *B. Törneblad*, Handledning för deltagare i rådpläggande och beslutande församlingar. — Svensk kalender. 11:te årg. 1891.

P. Omtvedt: *Alvide Prydz*, Lykke.

DAGNY

. TIDSKRIFT

FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

1891.

STOCKHOLM 1891,
AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI.

DACON

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

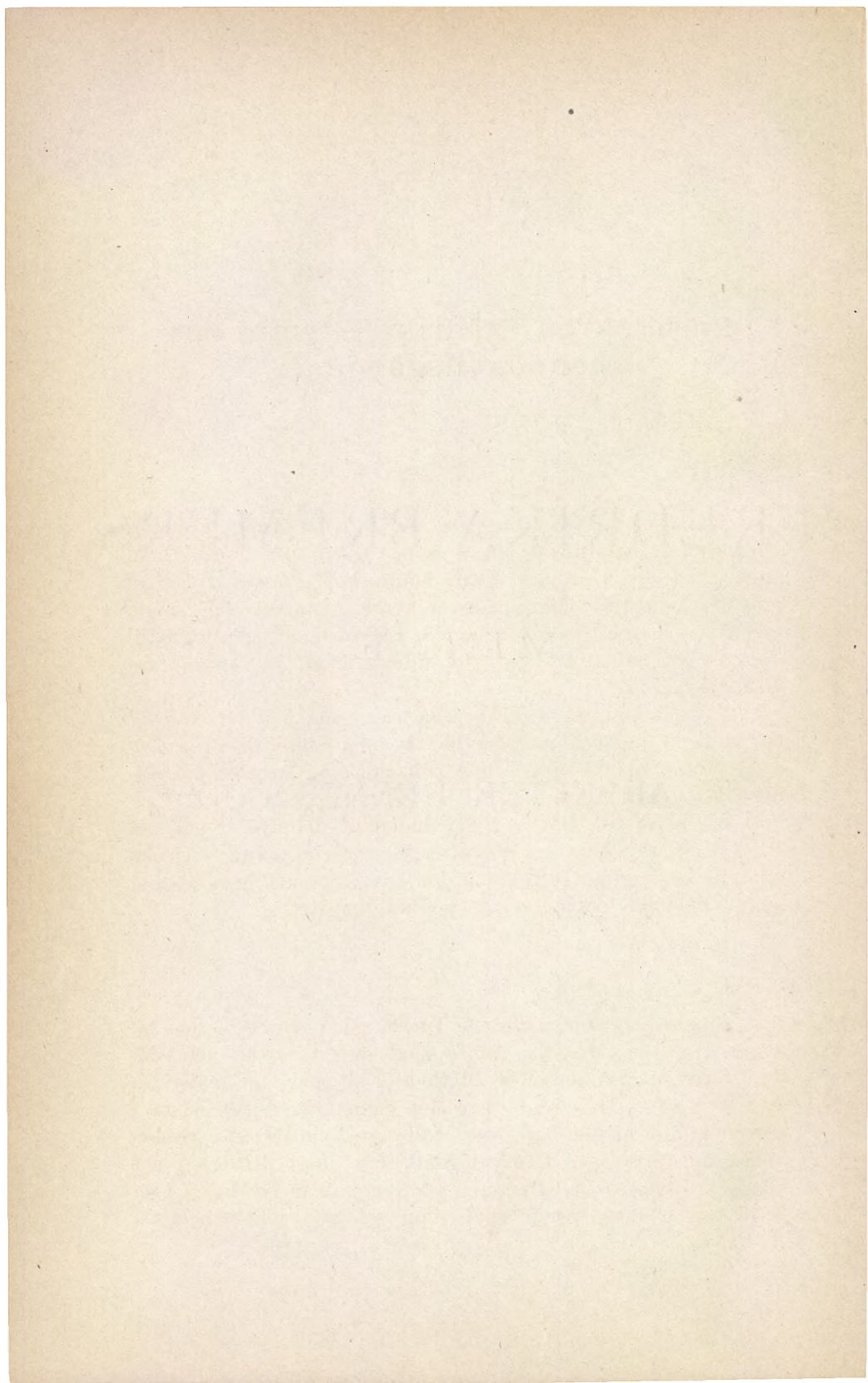
CHICAGO, ILL.

TILL

FREDRIKA BREMERS

MINNE

25 ÅR EFTER HENNES DÖD.

En blick på Fredrika Bremer och hennes lifsgärning

af

Esselde.

Knappast hafva tjugofem år förgått sedan Fredrika Bremer dog, och likväl frågar man: Hvem var hon? Hvad angår hon oss, den nya tidens människor? Hvarför har ni införlifvat hennes namn, namnet af en gammalmodig romanförfattarinna med edert förbund? Ett förbund, som tagit till uppgift att arbeta i den nya tidens anda för kvinnornas framåtskridande!

Att man ännu så kan fråga visar, att det var hög tid att bilda en institution, som bär hennes namn till eftervärlden, värnar om hennes minne och fullföljer arbetet på hennes lifts uppgift.

Särskildt vill Dagny i gryningen af det nya året — då ett fjärdels sekel förflutit efter hennes bortgång — söka i några korta drag erinra om den ädla kvinnans personlighet samt arten och betydelsen af hennes lifsgärning.

* * *

Fredrika Bremer föddes å Tuorla gård nära Åbo den 17 Augusti 1801. Men då fadern med sorg förutsåg det öde, som förestod Finland, öfverflyttade han med sin familj till Sverige 1804. Där köpte han det gamla herresätet Årsta i Österhaninge församling samt tillbragte vintrarne i Stockholm, där han och hans eleganta fru lifligt deltog i det högre sällskapslifvet. Hemmet var långt ifrån lyckligt. Fredrika och hennes systrar växte upp och genomlefde hela sin

första ungdom under trycket af å ena sidan den strängaste despotism, å den andra den mest småaktiga konventionalism. Hennes syster*) har berättat om de små flickornas dagliga öfningar i att med grace niga och göra sin morgonhälsning för modern, och huru dessa öfningar måste gång på gång med den innerligaste motvilja repeteras af den tafatta Fredrika; hon har berättat om huru systemens med bäfvan framställda bön, att de under stockholmsvistelsen ej måtte som vanligt hållas instängda, utan tillåtas att dagligen få gå ut och gå tillsammans, besvarades med förklaringen, att sådant icke var passande för unga flickor, hvarför de i stället ålades att, hållande sig i en stolsrygg, hoppa ett visst antal gånger rätt upp och ned för att få nödig motion. Och systemen gör det betecknande tillägget, att Fredrika mottog detta svar med en ström af tårar, hvaremot hon själf regelbundet iakttog föreskriften »och fann sig mycket väl däraf».

Systemen berättar vidare, huru de små flickorna, när de hörde föräldrarna komma hem från någon bjudning, sprungo att gömma sig hos sin finska sköterska.

Hon berättar, huru fadern 1809, under det pågående finsk-ryska kriget, hemligen lät i små penningpåsar föra öfver sin förmögenhet till Sverige; huru hans lynne vid denna tid blef allt bistrare, huru han under de långa mörka höst- och vinterkvällarne vandrade rastlöst af och an i den stora slottssalen på Årsta, huru den förskrämda barnflocken ibland tyckte sig höra honom gråta, men huru ingen, icke ens hans hustru, vågade gå till honom och taga del i hans sorg.

Hon berättar yttermera, denna syster, om den stränga dagordningen i huset, om de magra frukostarna och kvälls- vardarne, afsedda att befordra en lätt, sylfidisk växt. Hon förtäljer om barnens roll af åskådare vid familjens téstund, om den dagliga tvångskonversationen på utfäst timslag och det obligatoriska schackspelet med den underförstådda förpliktelsen att låta motspelaren vinna och förhåna den förlorande partens spel.

Fredrikas enda tröst var arbetet för den afhållna guvernanten, M:lle Frumerie, hvilken enligt ett af modern upp-

*) Se Fredrika Bremers själfbiografiska anteckningar, bref och efterlämnade skrifter, jämte en teckning af hennes lefnad och personlighet, utgifna af Ch. B—r. Örebro 1863.

gjordt system bibringade de unga flickorna allt hvad som på den tiden ansågs tillhöra en förfinad kvinnouppfostran. »Denna uppfostran», skrifver Fredrika själf, »var af en ganska allmän art. Man proppade mitt hufvud fullt med vackra läror emot fåfängan och satte in i mitt hjerta fåfängan själf.» Vid 15 år fick hon läsa romaner. Genast började hennes fantasi spela. Hon väntade att en riddare skulle komma och enlevera henne och spanade troget efter honom genom vagnsfönstret, när familjen for till kyrkan. Men allt som hon blef äldre växte hennes tankar och hennes åtrå. Läran om den stränge, straffande Guden hade satt skräck i hennes barnahjärta; nu började hon fråga, men afvisades med förklaringen, att man fick icke fråga, endast blindt tro, och »under sträfvan att döfva vilda känslor» gick hon för första gången till Herrans nattvard.

Begäret att lära och begäret att njuta stego allt högre i hennes själ, men intetdera fann någon tillfredsställelse. Kom så i Augusti 1821 den stora familjeresan genom Europa i täckvagnar, far och mor och fyra döttrar samt betjent. Fredrika förde en dagbok, som af en händelse kommit i våra händer, och däri klagar hon öfver de Tantali-kval hon led i medvetande af allt det sköna och härliga i natur och konst, som hon kunnat njuta och lära af, om hon fått se och studera dem i frid och frihet och ej fört hvardagslivets molndigra himmel med sig i täckvagnen! För de härligaste skatter i världen hade Fredrika och hennes systrar ej velat göra om den resan.

* * *

Då de återkommit till hemlandet blef familjelifvet om möjligt ännu tyngre och stormigare. År efter år förgick utan hopp om ändring eller förbättring. Systrarna ledo med hvarandra, men djupast och mest tröstlöst led Fredrika. Hon erfor en brinnande önskan att lära känna och förstå människorna, naturen, världen och Gud. Men hvart hon såg fann hon blott orättvisa, förtryck och lidande, ett, som hon tyckte, ändamålslost lidande. Hon bestormade himlen att upphäfva denna lidandets förbannelse, hon bjöd till att själf mildrande ingripa; men då intetdera lyckades förtviflade hon om Gud och hans kärlek och önskade att få dö.

Kvinnornas lott i allmänhet och hennes egen särskildt, syntes henne ryslig. Hon såg handlingskraft och mod lysa fram i männens blickar, hörde dem gifva tankar och känslor luft, men kände sig själf dömd till tystnad, »till intet lif». Hon visste sig vara född med starka vingar, men kände med bittraste smärta, att de voro stäckta och trodde att de skulle alltid så förbli.

Med sårad stolthet kände hon huru kvinnans värde och frihet nedsattes, hon föraktade af hela sin själ dem som betjänade sig af yttre makt för att förtrycka varelser, som likväl kunnat stå i jämbredd med, ofta högre än sina förtryckare; hon grät då hon tänkte på alla de rika anlag, den rena vilja och den stora duglighet, som hos henne själf och tusen sinom hennes medsystrar »möglade bort» i överksamhet.

Hon såg dagligen exempel på fattiga, otänkande, maktlösa kvinnor, som förnekades och ej sällan voro färdiga att förneka sig själfva allt människovärde, när de måste uppgifva hoppet att vinna en man. Hon såg dem blifva föremål för männens åtlöje och lyckligare medsystrars ömkan, samt i allmänna lifvet stämpas med öknamnet »*gamla mamseller*».

Fredrika led utsägligt med dessa arma och kände sig ofta lika olycklig och förfelad i sin tillvaro som de. Hon försökte att med pennan reda upp sina tankar i detta och många andra ämnen, men hennes själ var kaotisk och hennes uppfostran hade gifvit henne många talanger, men ingen verklig, fruktbarande kunskap, inga förutsättningar att lära känna sig själf och ändamålet med sin tillvaro.

Under ett par fridfulla år, tillbragta i ensamhet med systrarna på Årsta, blef hon dock småningom lugnare. Hon sökte nu glömma töcknet som höljde hennes själ och kväfde hennes tankelif, och hon hängaf sig uteslutande åt sitt varma kärleksrika hjärtas ingifvelser. Hon kände sig nyttig, ja stundom lycklig, ty, säger hon: »sällan förgick någon dag, då jag ej haft tillfälle att lindra någon plåga eller göra någon fröjd. Jag hade dessutom frihet, denna lifs- och hälsodryck, och drack den med landluften i friska drag.»

Hon började åter skrifva i många olika ämnen, och för att få medel att hjälpa sina fattiga samlade hon under våren

1828 en del af sina småskrifter och gaf hemligen sin broder i uppdrag att sälja dem till en förläggare.

Detta lyckades, och Fredrika och hennes systrar hoppade högt af glädje öfver de 200 riksdaler, som de första *Teckningarne ur Hvardagslifvet* inbragt till deras fattigkassa. Fredrika skulle gärna velat fortsätta att skrifva, men »här i staden är det mig omöjligt, all min kraft, min liflighet, mina idéer mögla», skrifver hon till systern i februari 1829. »Den goda tiden är förbi, jag är nu en nolla i frihet så väl som i förmåga. — Vi, du och jag, nalkas båda 30 år och hvilka njutningar hafva vi ännu haft, hur litet ha vi kunnat verka fastän begåfvade med så mycken kraft till nyttig och välgörande verksamhet!» — —

Vid denna tid drabbades fadern af slag, det hårda sinnet bröts, lynnet mildrades, han bar tåligt sina plågor och mottog tacksamt den ömma vård, som ägnades honom.

»Det var godt», skrifver Fredrika tio år senare — »nu sen den tunga tiden är långt förbi, känner jag att det var godt — att förtrycket varade så länge tills bitterheten försmalt i smärta, det var godt att trycka försoningens kyss på den döendes kalla hand och panna.»

Ännu låg likväl länge den gamla tyngden kvar öfver hemmet och isynnerhet öfver Fredrikas sinne. Väl gaf henne den fridfulla sommaren på Årsta någon ro, och ej utan tillfredsställelse sammanskref hon nya teckningar ur hvardagslifvet sedan den anonyma författarinnan blifvit af pressen välvilligt uppmuntrad. Men då inflyttningen till Stockholm närmade sig, greps hon på nytt af sin gamla skräck för det tomma innehållslösa lif, som där väntade henne. Men här mötte i stället den i författarinnans hemlighet invigde Franzén och gaf henne de första varma loforden för hennes *Familjen H.*; och honom följde skaror af uppriktiga beundrare, bland andra den fine konstdomaren och litteratören v. Brinkman. Alla emottogo med den största välvilja den okända författarinnan och gäfvo fart åt hennes gryende rykte.

»Alla visa mig godhet», skrifver Fredrika, »mamma är vänlig och glad. Det kan väl ännu möjligtvis bli treffigt hemma.»

Vintern blef lysande, Pressen hade endast loford för de nya teckningarne. Framstående personer läto presentera

sig i familjen, Svenska akademien lät öfverlämna till författarinnan af *Teckningar ur Hvardagslivet* sin mindre medalj i guld »såsom ett vedermäle af dess aktning och bifall», och förläggaren begärde att få bereda en ny upplaga.

Ehuru rädd för smicker kunde Fredrika ej undgå att känna sig road och uppmuntrad. Andra delen af *Familjen H.* skrefs under vintern litet »huller om buller» som hon själf säger, utkom och emottogs med stigande förtjusning. Sommaren tillbragte familjen vid en badort, då Fredrika började en liflig brefväxling med v. Brinkman. Kom så sensommaren, då hon begaf sig till sin gifta systers hem i Kristianstad för att där tillbringa en längre tid. Här skulle hon snart befinna sig vid en afgörande vändpunkt i sitt inre lif.

* * *

»Egna mig åt författarskap ämnar jag för ingen del. Bättre, vill Gud, ämnar jag göra i världen för mig och andra. Det är blott en sysselsättning tills vidare», hade Fredrika skrivit i Februari 1829. Nu tänkte hon annorlunda. Hon ville, säger hon till Brinkman, på fullt allvar utbilda sig till skriftställarinna. Men hon kände väl huru mycket som fattades henne i människokänedom och lifserfarenhet för att kunna arbeta med framgång. Något sväfvande uttrycker hon sig också ännu rörande arten af den uppgift, hon vill förelägga sig. Den ena gången skrifer hon skämtande till Brinkman om huru visheten och moralen länge burit peruk och varit tråkiga samt huru hon ville visa, att de också kunde vara »aimabla». En annan gång gripes hon helt af allvaret i sin uppgift sågande:

»Hvad mängden af människor behöfver: tröst, muntran, utsigt, dager i lifvet och äfven för stunden, hur väl skulle man ej kunna gifva detta, huru nära komma den lidandes hjärta och förstånd i bilder hämtade ur hvardagslifvet. Men härtill fordras kännedom af människan i ordets djupaste mening, om hvad som verkar på henne, hur det verkar, i hvilka föreningar, i hvilken grad . . . O! stå mig därvid bi, milde och vise Brinkman!»

Man förstår af detta, och många andra hennes uttryck

i brefven till Brinkman, hur lätt Fredrika kunnat komma att åtminstone till en tid stanna under dennes inflytande och hur hon då också hade andeligen stannat i växten. Men en mild försyn förde henne till en annan vägvisare af oändligt mycket högre värde, en man som var lika djup tänkare som varm kristen, rektorn i Kristianstads skola Per Böklin.

Under Brinkmans inflytande hade Fredrika Bremer kunnat bli en fin estetiker, bevandrad i konsten att säga behagliga sanningar på ett »aimabelt» sätt och sålunda förblifva i orubbad besittning af den stora popularitet, hon vunnit vid sitt första framträdande.

Under inflytande af Böklins mäktiga ande utvecklades hon till en hel människa, en sällsynt ädel personlighet af djup religiös halt, med hjärtat brinnande af människokärlek samt med mod och själförsakelse nog att under oafbrutet sökande efter sanningen välja ett stort mål för sitt lif och att för detta mål, när så kräfdes, med glädje offra sin popularitet som diktare.

Denna utveckling, som med hjälp af vännens och lärarens inflytande dock snart fortgick på ett fullt själfständigt sätt, ofta på vägar, som han icke förutsett och icke alltid gillade, utgör Fredrika Bremers egentliga lefnadshistoria. En sådan lefnadshistoria, grundad på hennes under flera och trettio år fullföljda brefväxling med Böklin, är under utarbetning af den, som för Dagny tecknat denna minnesbild, och torde den inom ej alltför lång tid kunna lämnas i allmänhetens händer.

Här kunna vi blott, efter denna öfverblick af hennes ungdom och första arbetstid, gifva en flyktig teckning af *hufvuddraget i Fredrika Bremers lifsgärning, hennes arbete på kvinnans frigörelse och framåtskridande.*

* * *

För att kunna gifva en riktig framställning af den lifsuppgift, Fredrika Bremer ålagt sig själf samt hennes sätt att arbeta för densamma, måste vi söka visa arten och inflytandet af de förhållanden, under hvilka de svenska kvinnorna den tiden lefde. Här skulle den individuella erfarenheten

icke förslå. Historien har som vanligt mycket litet att för-
mäla om kvinnans vara eller icke vara. Vi skulle således
hafva ganska svårt att finna den nödiga utgångspunkten för
vår framställning, om den ej föreläge så att säga klippt och
skuren för vårt ändamål i ett offentligt aktstycke inom Göta
Hofrätt. Vi anföra här nedan det märkliga uttalandet, som
ger en fullkomlig insigt i hvad man den tiden begärde och
väntade af den svenska kvinnan, om man ock må medgifva,
att i många fall hennes sunda natur och medfödda energi
segrade öfver systemet.

**Göta Hofrätts betänkande emot Lagberedningens för-
slag 1827, att kvinna måtte varda myndig
vid 25 år.**

»Då kvinnan i vårt land», heter det, »i följd af vedertagen upp-
fostringsmetod icke bildas eller danas till annan verksamhet än den som
blir nödig för den inre hushållningens vård, hvarutöfver kvinnans egent-
liga verkningskrets ej håller synes vara ämnad; så måste ock däraf
följa att hon, dagligen sysselsatt med sina husliga småbestyr, icke kan
såsom mannen, reflekterande på de större tilldragelserna i allmänna lef-
vernet, vinna den bekantskap med händelsernas vanliga gång, icke för-
skaffa sig den erfarenhet af världen och människan m. m. att hon utan
fara kunde tillåtas att råda sig och sitt.

Långt bättre vore då att fortfarande hålla henne i skydd mot
farorna af sin okunnighet och medfödda godtrogenhet. Sålunda värnad
för frestelsen att på egen hand vilja skapa sin lycka och begäret att
såsom själf myndig tänka och handla för eget bästa, i stället att lefva
för andra, skulle hon njuta det lugn och den stilla förnöjelje, hvaraf
hon, åt sig själf lämnad, icke torde komma i åtnjutande. Och då hon
förr eller senare inträder i det äkta ståndet, skulle hon dit icke med-
föra den inbillningen, att hon vore lika god som mannen, utan hon skulle
se i sin make en själfvald förmyndare, hvilken af öm välvilja åtagit
sig hennes angelägenheter, och hon skulle framgent som hittills vara
lifvad af den sanna undergifvenhetskänsla, som alltid skall utgöra ett
oeftergiftigt vilkor för den äktenskapliga föreningens sällhet.»

* * *

Det var eget nog ungefär samtidigt med detta af våra
historieskrifvare okända eller åtminstone onämnda, men för vår
kulturhistoria så högst märkliga betänkande, som Fredrika
Bremer utsände den första delen af sina »*Teckningar ur Hvar-
dagslifvet*». Denna lilla samling var, som vi redan nämnt,

vald på måfå bland en mängd under föregående år helt af-sigtslöst sammanskrifna uppsatser. Men redan här finner man i det lilla stycket »*Den ensamma*» huru Fredrika Bremers hjärta ömmade för och hennes tankar sysslade med de fattiga ensamma kvinnornas öde, deras, som »med tusen ädla verkningskrafter i sin själ ser hvarje väg till odling, till verksamhet stängd»; som, fattiga och beroende, måste hos »nådiga beskyddare» lefva utan uppgift och utan lifsinnehåll, utöfver hvad »grefvinnans» gnat och det oundvikliga bostonspelet med dess »glädjemördande kortkungar och honnörer» innebära.

Det var det första uppropet, den första tolkningen af »de ensammas» öde, och det lästes med djup rörelse af de många, som ledo under ett snarlikt förtryck. Att Fredrika i »*Den ensamma*» nedlagt mycket af hvad hon själf bittert och länge hopplöst lidit, har hon själf sagt oss. Och när hon väl lärt känna makten af sin penna, försummade hon aldrig att föra de gamla mamsellernas talan, än med lätt humor, än med gripande allvar.

Men snart finner Fredrika det icke vara nog att teckna de sorgliga sidorna af hvad som är, eller att med sitt djupaste deltagande följa de ensammas tragiska öde. Hon måste tränga till källan för allt detta lidande, all denna okunnighet och vanmakt, som vid sidan af kunniga, verksamma, välbärgade män ställer deras systrar i åtlöjets och nödens skugga. Hon vill uppspåra orsaken till att så många äktenskap blifva haltande och osympatiska, så många hem olyckliga och fridlösa som hennes eget.

Huru hon söker sig småningom fram till förklaringen af alla dessa missförhållanden, träder tydligast i dagen i hennes brevväxling med Böklin, hvars innehåll från denna sida sedt, torde vara allenastående. Det bör läsas i dess helhet, och vi få här endast låna några spridda drag däraf för att visa den riktning hennes utveckling tog på detta område.

Harriet Martineau synes hafva varit den första, som riktat hennes uppmärksamhet på *lagreformer* såsom hufvudviklet för kvinnans frigörelse; men hon ryggar i förstone tillbaka för yrkandet att alla verksamhetsbanor skulle öppnas för kvinnan och skämtar smått öfver denna tanke. Men redan 1838 i Januari upptager hon på fullt allvar kvinnofrågan till öfverläggning med vännen. Han bör, tror hon,

kunna döma den, som så mycket annat, i stort och utan fördom. »Själ», tillägger hon, »har jag hoppats besvara frågan genom att söka upplysning i alltings grund — Gud, i hvilken den dualism, som uppenbarar sig i könen, äfven måste vara grundad.»

På vännens anmärkning, att kvinnan bör hålla sig till penaterna, invänder hon, att de prisade penaterna synas henne hittills ha varit rätt inskränkta gudar. »Millioner kvinnors lif och lust hafva vissnat, millioner vissna i denna stund under deras fromma tyranni. Säg, min gode lärare, säg, vill du gifva kvinnans själ luft genom att öppna åt henne verkningsskretsar i de flesta af de kretsar där män arbeta, blott hon arbetar och verkar som kvinna? Konsten, vetenskapen, industrien ha ju sina hemsidor, sina kvinliga gebit, där kvinnan kan verka nyttigt enligt sin natur. Verkligheten har praktiskt visat huru detta kan lyckas, men lyckligt och fritt blir kvinnokönet ej förrän principen därom gjort sig klar i teori och i tillämpning på uppfostran. Borde icke hvar kvinna så bildas, att hon kunde själfständigt bestå och verka, utan afseende på äktenskapet? Huru mycket friare och ädlare skulle icke då äktenskapet blifva, där det slöts utan allt tvång, utan det nödtorftiga, som nu så ofta hänger därvid, och huru mycket nyttigare och lyckligare skulle icke kvinnan i allmänhet stå i samhället! — — — — —»

Den 24 Mars 1843 skrifver hon:

»Kvinnan hör ej till forum, säges det, hon behöfves icke där, *hon behöfves där hon är*. Ja väl. Men huru *är* hon där? Och hvad är det hon vanligen i följd af uppfostran, af opinionen och af hela hennes sociala ställning sträfvar för? Jo, att behaga och i synnerhet att bli väl gift. Mannen är i allmänhet hennes mål, äfven där hennes hjärta, hennes förnuft hemligen uppreser sig mot den förödmjukelsen att så skall vara, då *hon* icke är *hans* mål utom i andra rummet, då fädernesland och mänsklighet, då konst, vetenskap och religion finnas i världen och kalla på människors vilja och verksamhet. Ändå blir hon tvungen att inskränka sig, att förödmjuka sig, att låta gå i fåfångans tjänst de krafter, som icke finna större och ädlare mål.

Men förlorar icke samhället oändligt just på detta nedhållande af kvinnans lif och krafter? Ingen kan neka att

kärleken, lifvet, *entusiasmen* brinner varmast på jorden i kvinnans hjärta. Om nu denna heliga låga vårdades rätt, om den riktades att brinna för stora och ädla mål — hvilken impuls skulle ej gifvas åt samhällets hela lif! Och huru välgörande och ädel blefve ej hennes verksamhet som vän, som maka, moder eller helt enkelt och stort som — medborgarinna!

O! från det jag kände mitt hjärta, slog det af *medborgerligt* lif och af en *stor* kärlek; men hur tvingades det ej ner, hvilka usla mål drefs det ej att klappa för! Och huru bittert, hur förfärligt att så drifvas *under* sig själf, i uppror mot det högsta och bästa i lifvet. Men Gud har förlossat mig. Kunde jag dock bli ett redskap att förlossa andra! Mina skrifter sträfva därtill, och jag känner att de måste få en allt mera bestämd riktning på *kvinnans frigörelse*. Jag ville nämligen söka uppkalla inom det allmänna medvetandet just insikten af det missförhållande jag omtalat, och vikten af den fria evolutionen inom — *lifs hjärta*. Så ville jag kalla kvinnan. Jag tror att oändligt mycket i denna stund beror därpå. Och jag ville bringa henne till medvetande af sitt värde, sin vikt som människa, som medborgarinna, och rikta mot ett enda stort mål den flamma, som nu brinner än för gudar, än för afgudar. Den individuella kärleken måste stå i närmaste sammanhang med kärleken till Gud och hans skapelse.

Men här är svårigheten, och frågan: Kan kvinnan frigöras ur sitt bundna, sitt splittrade tillstånd, kan hon bevara entusiasm för stora mål, t. ex. för samhällets väl och de inrättningar, som befordra det, så vida icke hennes egen position i samhället kan bli af mera betydelse?! Det offentliga erkännandet af hennes värde genom offentliga lagar, som t. ex. lagen om lika arfsrätt, i rättighet för henne att (på sätt du en gång så förträffligt uttalat det) ha sin röst med, om ock medelbart genom väljande af representant, i sitt lands och sitt folks styrelse — detta är redan mycket? Är det nog för att lyfta opinionen? och om icke (hvilket är troligt), hvad kan göras? Familjelifvets bana är den enda, ännu fullt öppna för henne. Konstens kommer hon blott in på genom kamp mot stora svårigheter i samhällsställningen. De öfriga vägarne äro henne så godt som stängda. Frågan är då:

Kan kvinnan i subjektivt afseende utvecklas och förädlas, då hon saknar objektiva mål?

Vi ha i morgon Maria Bebådelsedag, och jag är säker att i alla kyrkor predikas ifrigt den gamla litanian om kvinnans plikter som *maka och moder*, ty annat har jag ej hört ännu på den dagen. Och det göres visst äfven behof, men mera göres dock behof att nu uppfatta kvinnans hela lif och ställning ur litet större synpunkt och visa, huru hon i alla samhällsförhållanden kan vara *Herrens tjänarinna!*»

* * *

En del af dessa tankar har Fredrika inväft i sina fortsatta teckningar, företrädesvis i *Hemmet*. Hon har där velat skildra familjemedlemmarnes förhållande till hvarandra och till ett högre lif under bemödande att rena och höja sig själfva och det hela. Särskildt har hon velat lösa frågan om de många döttrarna, som ofta utgöra ett så stort bekymmer i hemmen. Hon har velat i sin mån hjälpa till att borttaga den gängse fördomen, att kvinnans enda mål och fullkomning är äktenskapet och att hon utan detta är att betrakta som »en vissen gren». Men hon stänger dem icke därför inom barn-domshemmets trånga gränser för all framtid. En eller två få sin uppgift där, de öfriga söka sig en gagnelig verksamhet där utanför.

»Jag har skrivit för de ensamma», säger hon, »jag har velat visa dem, att de kunna nå sitt lifs mål i kristlig och medborgerlig mening, äfven utanför äktenskapet. Jag har låtit dem alla, vare sig utom eller inom äktenskapet (i fädernehemmet eller i det själfbildade egna hemmet), närma sig det högsta mänskliga målet — klarhet och dygd i eget bröst, harmoni med sin omgifning. Om de få barn af kött och blod eller de gifva samhället goda och kärleksfulla gärningar eller alster af deras andliga verksamhet o. s. v., det är detsamma. De löfvas och blomma i alla fall för jorden så väl som för himlen.»

»*Detta är min trosbekännelse och den är byggd på — Kristus.*»

* * *

Då Fredrika Bremer redan under åren 1838—43 kommit till insikt om de sanningar, vi här ofvan anförde, kan man förstå att Amerika, dit hon 1849 på okända vänners varma uppmaning begaf sig, icke hade mycket att lära henne i afseende på *grundsatserna* för kvinnans frigörelse, men så mycket mer för deras tillämpning. Hon såg kvinnouppfostran lyftad till en hos oss icke anad höjd; hon lärde känna kvinnliga läkare, som efter oerhörda svårigheter lyckats tillägna sig läkevetenskapen och få tillstånd att därmed tjäna sina lidande medsystrar. Hon såg kvinnan i allmänhet åtnjuta en aktning och öfva ett inflytande, som den gamla världens kvinnor aldrig drömt om. Hon såg slutligen hustrun i de bildade hemmen villigt erkännas såsom familjens medelpunkt och gifvas all makt att styra inom hemmets värld. Hon hörde dessutom yrkandet på kvinnans medborgerliga frigörelse drifvas i bredd med kampen för slafvarnes befrielse, på samma grunder och nära nog med samma hetsighet. Visst är, att hon kom hem med sin öfvertygelse stadgad och sitt mod stärkt till den förestående kampen för de svenska kvinnornas frigörelse från orättvisa lagars och gamla fördomars förkrympande tvång.

Vid återkomsten till hemlandet mötte henne sorgeposten om hennes systers död. Borta var således den älskade Agathe, hon, den enda af hennes närmaste, som förstått henne och som jämte Böklin varit henne kärast af alla jordiska vänner. Till henne voro amerikabrefven skrifna, hennes fina öfverskådande blick hade hon påräknat till hjälp vid deras redigerande för trycket. Nu måste hon företaga arbetet ensam och däri söka sitt enda vapen mot den känsla af bitter öfvergifvenhet, som ville gripa henne.

Sålunda utkommo 1853 och 54 *Hemmen i Nya Världen*. I själfva verket torde de tre dryga volymerna om tillsammans 1500 sidor innehålla det mesta och bästa, som är sagdt på svenskt språk om vissa sidor af lifvet och de sociala förhållandena i Förenta Staterna. De lästes också i hemlandet med allra största intresse och gäfvo helt visst vårt folk den första mera fullständiga föreställning om det fjärran landet. Icke heller lät man synnerligen störa sig af de nya sidor af kvinnans lif, som här upprullades, ej heller af sträfvandet att verka för hennes frigörelse i bredd med slafvarnes. I vårt

kära gamla Sverige rådde intet slafveri af något slag, och den dubbla frihetsrörelsen på andra sidan Atlanten hade således, menade man, *för oss* ingen närmare betydelse.

Alltså rådde fortfarande det bästa förstånd mellan Fredrika Bremer och hennes svenska publik, på samma gång hennes amerikabref i större delen af den civiliserade världen lästes med obetingadt intresse och säkerligen i England och Amerika förstodos bättre än här.

Vi, som genom hennes förtroliga brevväxling med sin vän känna, huru hon småningom mognat till insikt och öfvertygelse om den bittra orätt och skada, som kvinnan, och genom henne familj och samhälle, lidit därigenom, att lag och fördom höllo henne kvar på det omyndiga barnets ståndpunkt, vi läsa mellan raderna af en stor del af de amerikanska breffven, huru hon forskade och undersökte och lärde af allt, som kunde anvisa henne kvinnans rätta utveckling och rätta plats, och hur hon gömde allt detta i sitt hjärta för att en gång frambära det i de svenska kvinnornas namn.

Första åren efter sin hemkomst blef hon alltför upptagen för att omedelbart kunna verka för denna sin älsklingssidé. Indirekt gjorde hon dock mycket, dels genom sin omfattande berättelse om amerikaresan och dels genom sin kraftiga verksamhet inom det sociala lifvet. Så var hon den första att, tillika med några vänner, söka erhålla rätt att besöka de kvinliga straffängelserna för att verka för fångarnas upprättelse och förbättring, och när koleran 1853 härjat Stockholm bildade Fredrika Bremer den första stora kvinnoföreningen inom hufvudstaden i syfte att taga vård om de värnlösa barn, som koleran gjort föräldralösa, och hvilka därför utan troligen hemfallit till laster och brott.

Här hade den ädla kvinnan själf besannat den vackra tanke, hon yttrat om drottning Carolina Amalia af Danmark, omgifven af de fattigas barn, som hon gjort till sina:

»Hvad jag här såg var bilden af ett lif, en rörelse, som i denna tid genomgår samhällslifvet i Norden. Det är det kvinligas, det moderligas utträdande ur det enskilda lifvet i det allmänna till bildande af nya hem. Här jämnar den kristliga kärleken lifvets orättvisor. Här ryckes barnet undan inflytandet af föräldrars olyckor och fel för att be-

varas åt samhället och fostras till dess gagn. Tyst framgår således det moderligas makt för att uppfostra ett nytt människosläkte.»

* * *

Fredrika Bremer befann sig helt visst vid denna tid på höjdpunkten så väl af sitt rykte som af sin skriftställarbana och sin arbetsförmåga.

Redan 1844 hade Svenska akademien för andra gången utmärkt henne, denna gång med sin stora medalj i guld såsom erkännande af en talang, hvilken »med snillet och hjärtats egenskaper förenade skönhet i framställningssätt och renhet i tänkesätt, och befrämjat den svenska vitterhetens namnkunnighet i främmande länder.»

Ofta hade Fredrika i sina senare bref omnämnt, att hon ville skrifva blott *en* roman till, och i den ville hon lägga in allt hvad hennes hjärta varmast kände och hennes rättskänsla fordrade för Sveriges kvinnor. . Så skrifver hon kort efter att hafva slutat sina amerikabref:

— — — »Nu vill jag åter ut på diktens fält, flera ämnen vinka, men intet vill rätt draga sinnet, intet rätt bemäktiga sig min ande. — — Närmast mitt hjärta ligger mitt eget köns utveckling i tanke- och arbetslif, och på ett eller annat sätt måste jag verka därför. Den nya kvinnan fostrar den nye mannen och släktets upphöjelse förutsätter hennes. Det finnes en sann och ädel ödmjukhet; det finnes ock en usel och föraktansvärd. O! hur litet har man ej lärt kvinnorna att skilja på dessa; hur ofta ha de ej böjt sig för uselheten, emedan de ej förstått att vara starka med mildhet och värdighet!»

Det dröjde ej länge förrän hvarje tvekan rörande val af ämne upphört, och hon är djupt inne i arbetet på sin nya bok, som hon kallar den första brodden af det utsäde, hennes själ undfått af den nya världens ande och som hon nu vill omflytta i svensk jordmån.

»En kvinna är medelpunkten i boken», skrifver hon, »och kvinnans rätta utveckling är tanken, kring hvilken den rör sig. Den heter *Hertha* eller *En själs historia*. Jag hoppas att du skall gilla den. *En allvarligare hyllning åt samlingen har jag ej gifvit.*»

* * *

Under bokens utarbetande fortsatte Fredrika brevväxlingen med sin vän och rådgjorde äfven med honom om ett och annat. Så var hon missnöjd med programmet för Herthas högskola.

»Det lider», skrifver hon, »af den ofullkomlighet, som är min egen i dessa stycken. Jag känner väl hvad som behöfves, men jag kan ej sätta det i system.»

En annan gång skrifver hon:

»Mycket i Hertha kommer att uppkalla frågor, som tåla att tänka på och kommer kanske — ja, jag hoppas det! — att medföra en befrielse för de bundna själarna i mitt land.»

Ännu i Schweiz följande år, då boken nyss utkommit, rufvar hon öfver samma ämne i det hon skrifver:

»Hertha är en bok, för hvilken jag näppeligen väntar nåd af någon svensk man, men om af någon, så är denne man du, ty du har förstått att Herthas klagan och lidanden äro min egen själs erfarenheter.»

Redan på nyåret 1856 var Hertha fullbordad och utlämnad till öfversättning i England och Amerika samt Tyskland, men skulle först på sensommaren utkomma i Sverige. Fredrika väntade, såsom vi sett, intet godt för denna »en själs historia» af hemlandskritiken, och detta, jämte den redan länge återuppvaknade reslusten, bestämde henne att lämna hemlandet redan före sommaren. Ett bidragande skäl var äfven den offentliga inbjudning, hon erhållit att taga del i förhandlingarne vid den första stora välgörenhetskongressen i Brüssel.

Hennes omfattande föreningsverksamhet uppehöll henne länge, hindrade hennes brevväxling m. m. Men icke desto mindre tog hon sig fri en af de första vårdagarne för ett särskildt ärende, om hvilket hennes äldre vänner berätta med tillförsikt, ehuru intet skriftligt finnes bevaradt därom. Hon utvalde, så förtäljes det, sin allra finaste spetsmössa, påtog den jämte sin vackraste dräkt, steg i en hyrvagn och lät föra sig upp till kungl. slottet. Där begärde hon audiens hos konung Oscar, infördes i hans enskilda mottagningsrum och dröjde där länge; och vännerna påstå, att om man haft rätt fint öra, skulle man rundt om i staden ha kunnat från det kungliga gemaket höra ett genljud af Herthas frihetsbön:

»Gif oss friheten! Gif oss rätt öfver våra själar, vårt

lif, vår egendom, vår framtid, och vi skola tjäna kung och land så som endast de fria kunna tjäna!»

Visst är, att den lilla fjärilslätta kvinnoskepnaden slutligen, med strålände ögon och vingsnabba rörelser, nästan flög utför slottstrapporna, steg i sin vagn och for hem. Dagarne därefter snörde Fredrika sin kappsäck, och en vacker majmorgon, »då Djurgårdens ekparker ännu lågo och drömde om vår», lämnade hon fäderneslandet för att ej återvända dit förrän efter fem år.

* * *

Först mot hösten utkom Hertha i Sverige och hälsades med hänförelse af Aftonbladet. Men snart började Svenska Tidningen ett förbittrat anfall mot den nya boken, understödd af en mängd andra tidningar af olika kaliber samt en massa insändare, tills ett formligt krig utbröt mot Hertha och dess försvarare i Aftonbladet.

Under tiden hade Fredrika Bremer, hyllad vid välgörehetskongressen i Brüssel af tidens förnämsta filantroper, deltagit med dem, såsom kongressens enda kvinliga ledamot, i öfverläggningen om förbättring af den fattiga arbetsklassens ställning, i hvilken fråga hon skrifvit ett föredrag, som upplästes. Hon hade inbjudits äfven af landets konung att meddela honom sina åsikter m. m. Då inträffade, att medan den sålunda i främmande land firade Fredrika Bremer mot hösten befann sig i Lausanne, »i djupaste lugn med sina böcker och sina tysta tankar», höljdes i hemlandet hennes namn och hennes verk med smädelser. Men samtidigt upptog konung Oscar I i sitt trontal frågan om kvinnans myndighet, hvilken vid föregående riksdag icke vunnit regeringens bifall, och framlade för rikets ständer sin proposition om ögift kvinnas myndighetsblifvande vid 25 år.

* * *

Att redogöra för romanen Hertha skulle för oss vara ändamålslost. Bokens hela värde för vårt syfte ligger i dess starka, ofta till formen mästerliga och af en brinnande san-

ningskärlek uppburna uttalanden om hvad kvinnan kunde och borde vara, om hon tillätes i frihet utveckla sina gåfvor. Det är dessa kraftiga upprop, dessa milda moderliga maningar, dessa om en siares blick vittnande syner in i framtiden, då man och kvinna skola, fria och medvetna, hand i hand arbeta hvar med sina olika gåfvor för Guds rike på jorden — det är dessa upprop, som låta Fredrika Bremer öppet framträda såsom den första förkämpan för de svenska kvinnornas frigörelse ur de föråldrade lagarnes och den egna fåfänglighetens bojor.

Några få af dessa uttalanden, hämtade här och där ur boken och sammanförda i följd, må vara nog att låta oss förstå, hvad den ädla kvinnan ville och yrkade:

* * *

»Att nedsätta kvinnans rätt och stänga hennes framtid är att stänga samhällets, ty mycket af det usla, som där råder i seder och sinnelag kommer af kvinnornas brist på aktning för sig själfva, brist på insikt om deras högre kallelse som människor.»

* * *

»Blott de fria kunna rätt tjäna.»

* * *

»Kan någon jordisk domare döma öfver kvinnans bestämmelse? Har han suttit med i Guds rådslag och hört skaparen säga till kvinnan: hit skall du gå och ej vidare; här inom skall du andas, men icke där utöfver? O nej! Fråga alla ljussökande själar af mitt kön, hvad deras skapare säger dem i deras samveten, och ni skall få höra raka motsatsen.» — — —

* * *

»Gif möjlighet för kvinnan till uppfostran och själfbestämmelse i likhet med hennes broder. Öppna för henne

skolor och lärosalar, som ge henne tillfälle att lära känna sig själf och sina medfödda anlag. Öppna sedan för henne vägarne att i frihet få utöfva dem, de bli eljest för henne och för samhället ett dödt pund.»

* * *

»Bort med de gamla skrankorna, bort med all klenmodig fruktan! Haf ett stort förtroende till Gud, att han kan leda och bevara sitt verk!«

* * *

»Det kan ej nog kraftigt inskärpas, att omyndighetstillståndet, vare sig inom eller utom äktenskapet, gör själen svag, ett rof för alla slags ingifvelser; att det förnedrar uppfostran till en ytlig, artificiell dressyr, och gör jordelivet ovärdigt en personlig, odödlig andes sträfvanden.»

* * *

»Afarterna af den frigjorda kvinnan uppstå förnämligast under kampen, under motsägelsen, och finnas, som vi tro, oftare under omyndighetssystemet än under frihetens. Kvinnan, som inom sitt äktenskap ej får styra med förnuftets makt, skall styra med 'toffels'. Förnuft, rättvisa, kärlek äro de stora makter, som allena kunna besvärja demonerna och framkalla den sanna skönheten.

Verklig uppfostran (som innebär upphøjelse) skall under frihetens system förjaga den falska bildningens usla anspråk och själfviska ingifvelser.»

* * *

»Att frukta följderna för kvinnan och samhället om man ger henne den frihet, som hon i likhet med mannen är berättigad till, är att frukta spöken.

Guds lagar i naturen och hjärtat skola göra sig gällande och behålla öfverhanden, ju mer spelrum man gifver dem.

Öppna för kvinnorna friheten och alla dess banor, öppna dem vida som morgonrodnadens portar! En gudomlig dragning skall alltid föra flertalet kvinnor till hemmets härd, till familjelivets innerlighet, till att blifva mödrar eller fosterarinnor. Men de skola under frihetens system blifva det med ett högre medvetande. Och de, som välja andra banor, skola som goda medborgarinnor likväl förblifva kvinnor, d. v. s. — så vida ordet har någon djupare mening —: *mänskliga väsen, i hvilka hjärtats lif har öfvervikt.*»

* * *

»Må vi se oss omkring i världen utan fruktan, med ingen skygg eller inskränkt blick, och fråga: *Hvad vill Gud af mig?* och hvad han säger oss, det göre, det blifve vi! Må vi frukta högmodet, men icke mindre den falska ödmjukheten, slafviskheten under människors dom.»

* * *

»Må vi hysa aktning för vårt samvetes vittnesbörd; må vi adla jordens ringaste göromål genom att helga dem till Herrens tjänst och förså att tjäna något lägre.»

* * *

»Det finnes ingen tyngre börda än den af livets tomhet. Den som skrifver detta vet det, ty hon har genomlevvat det och bär med smärta än i dag följderna af omynighetsbandet, som fjättrade den största, bästa delen af hennes lif. Hon har det att tacka för mycket ondt och för ingenting godt, om icke — möjligtvis — den bittra rot, hvars frukt blifvit — Hertha.»

* * *

Ord kunna ibland betyda mer än handling; så dessa, helst som deras offentliga uttalande vid den tiden *var* en

handling af det största mod, den största offervillighet, som kanske någon svensk kvinna under sekler tillbaka lagt i dagen. Att Fredrika själf betraktade arbetet för kvinnans frigörelse såsom sin egentliga lifsgärning och Hertha som slutstenen i densamma, det har hon på det kraftigaste uttalat kort före sin död. Några vänner hade nämligen sändt henne en tack-samhetsgård för hvad hon gjort för Sveriges kvinnor, och därom skrifer hon:

»Gud vare lof! Den tycker jag mig med godt samvete kunna taga emot. Ja, jag har arbetat för dessa mina systrar. Bättre, jämnare hade jag dock kunnat göra det, men man löser sig icke så lätt ur sekelgamla lindor, i hvilka man sedan barndomen blifvit insnörd. Hur nära står dessutom icke den sanna och goda resignationen den falska! När jag slutligen i Hertha djärft sönderslet den sistnämndas hämmande band och borttryckte dess slöja, äfventyrade jag, nej, uppoffrade min popularitet som författarinna. Att jag kände det och gjorde det ändå, skall glädja mig i min dödsstund.»

Dock tillägger hon med vemodig själfkritik rörande Hertha, som hon nu först, tio år efter dess utgifvande, läste om:

»Där är mycket, som kunde varit borta och då hade det andra verkat bättre.»

Men hvad blef då verkan af Hertha?

Först och främst den, tro vi, att kvinnofrågan verkli-gen kom till stånd inom Sverige, att den ställdes under debatt, att därunder fasta åsikter bildades hos såväl motståndare som förkämpar. Med andra ord: Fredrika Bremer verkade genom Hertha, att en opinion uppstod till förmån för kvinnans frigörelse, och att denna opinion växte till en makt, som i väsentlig mån bidrog till genomförandet af de reformer, som inom lagstiftningen såväl som i uppfostran, tänkesätt, lefnadsriktning, seder och bruk egde rum under de följande decennierna.

Redan efter de närmaste fem årens förlopp fann Fredrika Bremer vid återkomsten från sina pilgrimsfärder i Palestina och Grekland den svenska kvinnan förklarad myndig vid 25 år; hon fann ett högre lärarinneseminarium, af staten upprättadt, med ett program *då* i mycket påminnande om

Herthas högskola; hon fann slutligen på sitt bord de första årgångarna af *Tidskrift för Hemmet*, den första målsmannen inom pressen för kvinnans intressen, en företeelse, som var henne oväntad och, enligt hvad hon yttrar i bref till vännen, fyllde henne med glada förhoppningar.

Att här uppräknas alla de lagreformer, som sedan följt, skulle föra oss för långt. Vi vilja blott erinra huru som dessa och alla senare framsteg i kvinnans ställning inom hem och samhälle skulle varit otänkbara, om ej från början en fast opinion, ett klart medvetande bildat sig hos tänkande människor i dit hörande ämnen. *)

Men icke nog härmed. Hertha verkade genom sin författares karakter på hela karakteren af kvinnofrågans framträdande och fortsatta behandling hos oss. I intet land har kvinnans talan förts i ett ädlare språk, aldrig kampen för hennes frigörelse utkämpats med renare vapen, aldrig målet för denna frigörelse ställts högre och mera fritt för egen nytta och självviska syften än i Sverige af Fredrika Bremer.

* * *

Vi få icke längre följa det ädla föremålet för vår teckning. Vi hafva sökt skildra hennes lifsgärning i *ett* af dess väsentligaste grunddrag. Men härmed är hennes betydelse för oss långt ifrån uttömd. Hon har ännu oändligt mycket att säga oss från sitt sällsynt rika sjäslif, närdt af brevväxlingen med vännen och umgänget med tidens yppersta män, från sina resor, från sin litterära verksamhet — från sina höga syften och sina djupt kända brister.

Vi hafva ännu okända skatter att hämta från det egendomliga område af hennes begåfning, som vi ville kalla hjärtats snille; från hennes godhets outtömliga källsprång, från hennes sanningssökande ande och hennes tros lif, hvilket, mättadt af kärlek, dock oafåtligt spanade efter nytt ljus.

*) Att denna opinion vann långt flera anhängare bland tidens ledande män än bland kvinnorna, och att sålunda de genomförda reformerna i många fall, särskildt där det gällde sociala uppgifter, funnit kvinnorna oberedda att begagna sig af de vunna fördelarne, är ett faktum, som gifvit kvinnofrågan i Sverige sin alldeles särskilda prägel.

Allt detta skall en gång, om tid och krafter förunnas tecknarinnan, komma till sin rätt i den fullständiga lefnadskildringen öfver Fredrika Bremer. Men tills vidare måste våra läsare nöja sig med det lilla vi här kunnat erbjuda till den ädla kvinnans hågkomst — en liten knippa blott af blommorna i hennes tankes och hjärtas örtagård, plockade och sammanbundna af kärleksfulla händer.

Så mycket hoppas vi är vunnet därmed, att de unga icke längre behöfva fråga: »hvem var Fredrika Bremer?» eller »hvad kan hon hafva för betydelse för vår tids människor?»

De skola nu veta, att hon är modern till deras frihet, vägrödjerskan, som borttagit de första hindren, föregångerskan, som visat, i hvilken anda och för hvilka mål friheten skall brukas.

Må de nu också, dessa unga, vara villiga att lära af henne! Må de som hon hålla kvinnans sak helig och *ren* — som hon troget följa rättvisans och frihetens banér utan att någonsin svika kärlekens!

Mamsell Fredrika.

En Julhistoria

af

Selma Lagerlöf.

Det var julnatt, en riktig julnatt.

Trollen lyfte upp berghällarna på höga guldpelare och firade midvintersfest. Tomten dansade kring julgröten i ny röd mössa. Gamla gudar drogo kring fästet i gråa oväderskappor, och på Österhaninge kyrkogård stod Helhästen. Han kraf-sade med hofven i den frusna marken, han märkte ut platsen för en ny graf.

Ej långt därifrån på Årsta gamla herregård låg mamsell Fredrika och sof. Årsta är, som hvar man vet, ett gammalt spökslott, men mamsell Fredrika sof en god, lugn sömn. Hon var nu gammal vorden och rätt trött efter många tunga arbets-dagar och många långa färder — hon hade ju nästan farit jorden rundt — därför hade hon återvändt till sitt barndoms-hem för att få ro.

Utanför slottet ljöd i natten en käck fanfar. Döden hade satt sig upp på gångare grå och ridit upp till slottsporten. Hans vida skarlakanskappa och hattens stolta plym vajade för nattvinden. Den stränge riddaren ville betvinga ett svärmiskt hjärta, därför uppträdde han i sällspord ståt. Fåfång möda, herr riddare, fåfång möda! Porten är stängd och ditt hjärtas dam sofver. Ett bättre tillfälle må du söka och en lämpligare tid. Passa på henne då hon reser till ottesången, stränge herr rid-dare, passa på henne på kyrkvägen!

* * *

Gamla mamsell Fredrika sof lugnt i sitt älskade bo. In-gen kunde bättre än hon förtjäna hvilans ljufhet. Som en

julens ängel satt hon nyss i en krets af barn och berättade för dem om Jesus och herdarne, berättade till dess hennes ögon strålade och förklarade hela hennes vissnade ansikte. Nu på gamla dagar var det icke heller någon som anmärkte på mamsell Fredrikas utseende. De, som sågo den lilla spensliga figuren, de små fina händerna och det kloka vänliga ansiktet, ville tvärtom gärna hålla den synen kvar för erinringen såsom det vackraste minne.

I mamsell Fredrikas stora rum fanns bland många relikor och minnen en liten torr buske. Det var Jerichorosen, hemförd af mamsell Fredrika från fjärran Österland. Nu i julnatten började den blomma alldeles af sig själf. De torra kvistarna betäcktes af röda knoppar, skimrande som eldgnistor, och de upplyste hela rummet.

Vid skenet från de gnistorna såg man, att en liten och spenslig, men ganska ålderstigen dam, satt i den stora gula fåtöljen och höll salong. Det kunde ej vara mamsell Fredrika själf, ty hon låg och sof i god ro, och ändå var det hon. Hon satt där och hade mottagning af minnen; rummet var fullt af dem. Människor och hem och föremål och tankar och diskussioner kommo flygande. Barndomsminnen och ungdomsminnen, kärlek och tårar, ärebetygelsor och bittert hån, allt kom susande hän mot den bleka gestalten, som satt och såg på alltsammans med ett godt leende. Hon hade ord af skämt eller vemod för dem alla.

Om natten få alla ting sin rätta gestalt och form, fast man om dagen ej ser det, liksom man då ej heller ser himlens stjärnor. Så kunde man nu ock i skenet från Jerichorosens röda knoppar se en mängd underliga figurer i mamsell Fredrikas salong. Där var den styfva »*ma chère mère*», den godmodiga Beata Hvardagslag, människor från Öster- och Västerland, den svärmiska Nina, den energiska kämpande Hertha i sin hvita klädning.

»Kan någon säga mig hvarför människan alltid skall vara hvitklädd?» skämtade den lilla gestalten i fåtöljen, då hon fick se henne.

Men alla minnena talade till den gamla och sade: »Se, så mycket du sett och erfarit, så mycket du verkat och gagnat! Är du ej trött, vill du ej gå till hvila?»

»Ännu icke», svarade skuggan i den gula fåtöljen. »Jag

har en bok kvar att skriva. Jag kan ej gå till ro, innan den är färdig.»

Därmed försvunno skuggorna. Jerichorosen slocknade, och den gula fåtöljen stod tom.

* * *

I Österhaninge kyrka firade de döda midnattsmässa. Där steg en af dem upp till klockorna och ringde in julen, en annan gick omkring och tände julljusen, och en tredje började med knotiga fingrar spela på orgeln. Genom de uppslagna dörrarna kommo de öfriga ur natt och graf myllrande in i det ljusa, strålände Herrans hus. Just sådana de varit här i lifvet kommo de, endast en smula blekare. De öppnade bänkdörrarna med skramlande nycklar och tisslade och hviskade, medan de gingo uppför gången.

»Det är alla de ljus *hon* skänkt de fattiga, som nu lysa i Guds hus.»

»Vi ligga varmt i våra grafvar, så länge *hon* ger de fattiga kläder och ved.»

»Se, *hon* har talat så många kraftiga ord, som öppnat människohjärtan, de orden äro våra bänknnycklar.»

»*Hon* har tänkt sköna tankar om Guds kärlek. De tankarna lyfta oss upp ur grafvarna.»

Så tisslade de och hviskade, innan de satte sig i bänkarna och till bön böjde sina bleka pannor ned i vissnade händer.

* * *

Men på Årsta kom någon in i mamsell Fredrikas rum och lade vänligt sin hand på den sofvandes arm.

»Upp, min Fredrika! det är tid att fara till ottesången.»

Gamla mamsell Fredrika slog upp ögonen och såg Agathe, sin älskade, döda syster, stå vid bädden med ett ljus i handen. *Hon* kände väl igen henne, ty *hon* var sig alldeles lik, sådan *hon* varit här på jorden. Mamsell Fredrika blef ej rädd, *hon* endast gladdes åt att se den älskade, vid hvars sida *hon* gärna ville sofva den långa sömnen.

Hon steg upp och klädde sig i all hast. Det var ingen tid till samspråk; vagnen stod för porten. De andra mätte

redan rest, ty ingen mer än mamsell Fredrika och hennes döda syster rörde sig i huset.

»Minns du, Fredrika», sade system, då de sutto i vagnen och raskt körde till kyrkan, »minns du, hur du förr alltid satt och väntade på, att någon riddare skulle enlevera dig på kyrkvägen?»

»Det väntar jag alltjämt», sade gamla mamsell Fredrika och skrattade. »Jag reser aldrig den här vägen utan att sitta och spana efter min riddare.»

Hur de än skyndat, kommo de dock för sent. Prästen steg ned af predikstolen, då de trädde in i kyrkan, och slutpsalmen började. Aldrig hade mamsell Fredrika hört en så härlig sång. Det var som om både jord och himmel stämt in i sången, som om hvarje bänk och sten och plankan sjungit med.

Hon hade aldrig sett kyrkan så öfverfylld: på altardisken och i predikstolstrappan sutto människor, de stodo på gången, de trängdes i bänkarna, och utanför stod hela vägen fullpackad af folk, som ej kunde komma in. Systrarna fingo dock plats; för dem vek mängden undan.

»Fredrika», sade hennes syster, »du skall se på människorna.»

Och mamsell Fredrika såg och såg.

Då märkte hon, att hon, liksom kvinnan i sagan, var kommen till de dödas mässa. Hon kände en kall rysning ila nedåt ryggen, men det gick henne nu som ofta förr, hon blef mer nyfiken än rädd.

Och nu såg hon hvilka som voro i kyrkan. Idel kvinnor voro där: gråa, lutande gestalter, med rundskurna kragar och urblekta mantiljer, med hattar af förgången glans och vända eller kantstötta klädningskjortlar. Hon såg en oerhörd mängd skrynkliga anleten, infallna munnar, dimmiga Brillor och skrumpta händer, men ingen enda hand likväl, som bar två släta ringar.

Jo, mamsell Fredrika förstod det nu. Det var alla de hänsogna gamla mamsellerna i Sveriges land, som höllo midnattsmässa i Österhaninge kyrka.

Då lutade sig hennes döda syster fram mot henne.

»Syster, ångrar du hvad du gjort för dessa dina systrar?»

»Nej», sade mamsell Fredrika. »Hvad har jag att vara glad öfver om ej öfver det, att det blef mig beskärdt att ar-

beta för dem! Jag offrade en gång mitt författareanseende för dem. Jag är glad, att jag visste hvad jag offrade och ändå gjorde det.

»Så kan du stanna och höra mer», sade systemen.

I detsamma hördes någon tala borta i koret, en mild, men tydlig röst.

»Mina systrar», sade stämman, »vårt beklagansvärda släkte, vårt okunniga och förhånade släkte skall snart ej finnas mer. Gud har velat, att vi skola dö ut från jorden.

»Kära vänner, vi skola snart vara en saga blott. De gamla mamsellernas mått är fyllt. Döden rider omkring ute på kyrkvägen för att träffa den sista af oss. Innan nästa midnattsmässa är hon död, den sista gamla mamsellen.

»Systrar, systrar! Vi voro de ensamma på jorden. De tillbakasatta på gästabuden, de tacklöst tjänande i hemmen. Det var hån och kärlekslöshet omkring oss. Det var fattigdom och okunnighet inom och utomkring oss. Vår vandring var tung, och vårt namn blef åtlöjets.

»Men Gud har förbarmat sig.

»Åt *en* af oss gaf han kraft och snille. Åt *en* af oss gaf han aldrig trytande godhet. Åt *en* gaf han ordets härliga gåfva. Hon blef allt hvad vi bort vara. Hon kastade ljus öfver vårt dunkla öde. Hon blef hennens tjänarinna, såsom vi varit det, men hon gaf sina gåfvor till tusen hem. Hon var de sjukas vårdarinna, såsom vi varit det, men hon kämpade mot fördomens väldiga farsot. Hon berättade sina sagor för tusentals barn. Hon hade sina fattiga vänner i alla land. Hon gaf ur fullare händer än vi och med varmare sinnelag. I hennes hjärta rymdes ingenting af vår bitterhet, ty hon har älskat bort den. Hennes ära har varit som en drottning. Hon har uppburit tacksamhetens skatt af millioner hjärtan. Hennes ord har vägt tungt i mänsklighetens stora frågor. Hennes namn har ljudit genom nya och gamla världen. Och dock är hon endast en gammal mamsell.

»Hon har förklarat vårt dunkla öde. Välsignelse öfver hennes namn!»

Och de döda instämde i ett tusenfaldigt eko: »Välsignelse öfver hennes namn!»

»Syster», hviskade mamsell Fredrika, »kan du inte förbjuda dem att göra mig, fattiga, syndiga människa, högmodig?»

»Men, systrar, systrar», fullföljde rösten, »hon har vänt sig emot vårt släkte med all sin stora makt. Vid hennes rop på frihet och arbete för alla hafva de gamla förhånade nådehjonerna dött ut. Hon har nedbrutit tyranniets skrankor kring barnen. Hon har flyttat de unga flickorna ut i lifvets fulla verksamhet. Hon har gjort slut på ensamheten, på okunnigheten, på glädjelösheten. Inga olyckliga, föraktade gamla mamseller utan uppgift och lifsinnehåll skola mer finnas, inga sådana som vi varit.»

Åter ljöd skuggornas eko, jublande som en jägarsång i skogen, som ropen från en glad barnskara: »Välsignadt vare hennes minne!»

Därpå myllrade de döda ut ur kyrkan, och mamsell Fredrika torkade en tår ur ögonvrån.

»Jag följer ej med hem», sade hennes döda syster. »Vill ej också du stanna här ute med ens?»

»Jag ville nog, men jag kan inte. Det är en bok, som jag först måste ha färdig.»

»Nå, så godnatt då, och akta dig för riddaren på kyrkvägen», sade hennes döda syster och log skälmaktigt, enligt sin gamla vana.

Därefter for mamsell Fredrika hem. Hela Årsta sof ännu, och hon gick helt stilla upp på sitt rum, lade sig och somnade än en gång.

* * *

Några timmar senare for hon till den verkliga ottesången. Hon åkte i täckt vagn, men hon fällde ned fönstret för att kunna se på stjärnorna; möjligt är det väl ock, att hon som förr såg efter sin riddare.

Och där var han, där sprängde han upp till vagnsfönstret. Prätigt satt han på sin kråmande gångare. Skarlakanskappan fladdrade för vinden. Hans bleka anlete var strängt, men skönt.

»Vill du bli min?» hviskade han.

Hänförd blef hon i sitt gamla hjärta af den höga skepnaden med den vajande plymen. Hon glömde, att hon behöfde lefva ännu ett år.

»Jag är redo», hviskade hon.

»Då kommer jag och hämtar dig en vecka härefter i din faders gård.»

Han böjde sig ned och kysste henne, och därmed försvann han; men hon började frysa och skälfva under dödens kyss.

En liten stund därefter satt mamsell Fredrika i kyrkan, på samma plats, där hon suttit som barn. Här glömde hon både riddare och spöken och satt leende i stilla hänförelse vid tanken på Guds härlighets uppenbarelse.

Men antingen var det så, att hon var trött, därför att hon ej fått sofva hela natten eller också hade värmen och kvalmet och ljusotet en söfvande verkan på henne som på så mången annan. Hon slumrade till, bara en sekund, hon kunde rakt ej hjälpa det.

Kanske var det ock så, att Gud ville öppna för henne porten till drömmarnas land.

På den enda sekunden, då hon slumrade till, såg hon nu sin stränge far, sin vackra, eleganta mor och den fula lilla Petrea sitta där i kyrkan. Och barnets själ var sammanpressad af en ångest, större än någon vuxen erfarit den. På predikstolen stod prästen och talade om den stränge, straffande Guden, och barnet satt blekt och skälfvande som om orden varit yxhugg och gått genom dess hjärta.

O, hvilken Gud, hvilken förskräcklig Gud!

I nästa sekund var hon vaken, men hon skalf och ryste så som efter dödens kyss på kyrkvägen. Hennes hjärta var än en gång fångat i hennes barndoms vilda sorg.

Hon fick med ens så brådtom, att hon genast velat skynda ur kyrkan. Hon måste hem och skriva sin bok, sin härliga bok, om fridens och kärlekens Gud.

* * *

Ingenting vidare, som numera kan synas nämnvärdt, hände mamsell Fredrika före nyårsnatten. Lif och död, liksom dag och natt, rådde i stilla endräkt öfver jorden under årets sista vecka, men då nyårsnatten kom, tog döden ensam spiran och förkunnade, att nu skulle gamla mamsell Fredrika tillhöra honom.

Hade man blott vetat detta, då skulle väl hela Sveriges land bedt en samfälld bön till Gud om att få behålla sin re-

naste ande, sitt varmaste hjärta. Då skulle det vakats under ångest och sorg i mångt hem i skilda länder, där hon lämnat älskande hjärtan. Då skulle de fattiga, de sjuka och nödställda glömt egen nöd för att minnas hennes, och då skulle alla de barn, som nu vuxit sig stora i välsignelsen af hennes gärning, knäppt sina händer för att bedja om än ett år för sin bästa vän. Ett år för att hon måtte få gifva full klarhet åt och insätta slutstenen i sitt lifs gärning.

Ty döden var för snar för mamsell Fredrika.

Storm var det därute i nyårsnatten, storm var det i hennes inre. Hon kände alla lifvets och dödens kval bryta sig inom henne.

»Ångest!» suckade hon. »ångest!»

Men ångesten vek, och friden kom, och hon hviskade sakta: »Kristi kärlek — bästa kärlek — Guds frid — det eviga ljuset!»

Ja, det var nu detta hon ville hafva skrifvit i sin bok, och kanske mycket annat lika vackert och härligt. Hvem vet! Blott ett veta vi, att böcker glömmas, men ett lif sådant som hennes förgätas aldrig.

Den gamla sierskans ögon slötos, och hon försjönk i syner.

Hennes kropp kämpade tungt med döden, men hon visste det ej. Hennes närmaste sutto gråtande kring dödsbädden, men hon märkte dem ej. Hennes ande hade börjat sin flykt.

Nu blefvo för henne drömmarna verklighet och verkligheten drömmar. Nu stod hon, såsom hon redan sett sig i sin ungdomssyn, väntande vid himlens port med otaliga skaror af döda rundt omkring sig. Och himmelen öppnade sig. Han, den ende, den salighetsbringande, stod i dess öppna port. Och hans oändliga kärlek väckte hos de bidande andarna och hos henne en längtan att flyga i hans famn, och deras längtan bar dem och henne, och de sväfvade som på vingar uppåt, uppåt.

Nästa dag var det sorg öfver Sveriges land, sorg öfver vida delar af jorden.

Fredrika Bremer var död.

Nyåret 1866.

Ett kvartsekelsminne.

Det var en solklar nyårsmorgon.
Nyfallen snö på marken låg;
Det hängde liksom glitterstjärnor
I trädens grenar hvart man såg.
Jag gick den gamla kända vägen —
Jag minns som vore det i går...
Jag minns det väl, fast se'n den dagen
Förflutit fem och tjugu år.

Jag hann till skogens kant, där slätten
Låg skimmerhvit i solens sken;
Såg Årsta-slottet på sin kulle
Långt bort vid slutet af allén:
Där fick jag höra sorgebudet —
Jag tycker än jag honom ser,
Den gamle, som med tårar mälte:
Fredrika Bremer är ej mer,

Hon hade dött i går, han sade;
Nu skulle detta budskap ut.
Det skulle spörjas snart i staden
Och bäras världen kring till slut;
Ty hon var vidt berömd den döda,
Det visste jag, så ung jag var,
I tvenne hemisfärer firad —
Och nu var minnet ensamt kvar.

Jag velat fråga mer, men budet
 Var re'n på väg med tunga fjät . . .
 Det var den första gång som döden
 Stod för mig i sitt majestät:
 För icke många dagar sedan
 Jag henne sett — en vecka blott!
 Och så var re'n den mun förstummad,
 Hvars glada hälsning då jag fått.

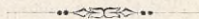
Jag stod där länge som bedöfvad
 Och såg mot slottets fönster opp:
 Därinnanför, jag visste rummet,
 Där låg nu hennes döda kropp.
 Från detta hem en gång hon dragit
 I härnad ut kring land och sjö,
 Och när sin gärning hon fullbordat,
 Kom hon tillbaka dit att dö.

Men hvad* förstod jag väl den tiden
 Af hennes gärning, *hvad* det var
 Det mål hon kämpat för så troget,
 Hvad hennes sträfvan innebar!
 Hvad visste jag om hennes strider,
 Om hennes höga hjältemod! —
 Jag såg blott hur hon städs var vördad,
 Jag visste blott att hon var god . . .

Nu hördes klockorna i fjärran,
 Jag vände åter långsamt om.
 En skara — fattigt folk de flesta —
 Stod kvar vid kyrkan, när jag kom.
 De taltes sakta vid, jag tyckte
 Mig deras mening så förstå:
 Hon var berömd som få och firad
 Men älskad mycket mer ändå.

Det är nu länge se'n, — men minnet
Vill åter dit på pilgrimståg,
Det lefver upp likt Jeriko-rosen,
Som jag en gång hos henne såg;
Slår ut i blom, se'n halft förgäta
Det hvilat fem och tjugu år —
Och fastän ringa är min blomma,
Till hennes graf med den jag går.

K. A. Melin.

Ur dikten "Veronica"

af

Charlotte Lindholm.

Belönad med Svenska Akademiens 2:dra pris.

Dikten »Veronica» behandlar den legend, som förmäler, att en kvinna med detta namn vid Frälsarens väg till Golgatha framträdde och räckte honom en duk (eller slöja) hvarmed den helige aftorkade svetten från sitt anlete. Legendens berättar ock, att då Veronica återfick duken, var Frälsarens bild å densamma outplånligt fästad. Förf. har tänkt sig Veronica såsom en inåtvänd, drömmande själ, hvilken af Frälsarens personlighet först emottog ett djupt intryck och sedermera från beundran och vördnad öfvergick till hängifvenhet och tro.

Redaktionen har valt dessa stycken till införande såsom varande, ehuru länkar i kedjan, mera fristående än de öfriga.

Drömmen.

II sången.

Jag tror att mellan stjärnesalar
Och jorden med dess skumma dalar
Det stundom sändes stilla bud;
Att milda änglar sväfva neder
I nattens frid till själ, som beder
Och aktar på ett svar af Gud.
Jag tror att *drömmens* djupa mening
Just är att vara en förening
Emellan ljusets värld och vår,
Och att min dröm, liksom min aning,
Ibland kan gifva en förmaning,
Ibland en tröst, då kvald jag går.

I natt en syn mig gafs att skåda
 I drömmens land, som tyckes båda
 Att något sällsamt förestår. —
 Kanhända dagas det omsider,
 Kanhända efter längtans tider
 För Israel ett ljus uppgår. —
 Först såg jag, hur den mörka natten
 Drog täcket öfver land och vatten
 Och öfver rymdens höga hvalf;
 Jag såg hur fågeln sökte skyla
 De späda små för frostens kyla,
 Såg huru bleknad blomma skalf.
 Jag tyckte att jag tårar fällde;
 Men småningom bröts mörkrets välde,
 Ljus skönjdes kring Morias topp;
 Jag såg vid sken, som börjat glimma,
 En snöhvit svan bland molnen simma,
 Allt högre, högre steg han opp.
 Snart såg jag dalarne och bergen
 Bestrålade af silfverfärgen,
 Som lyste från hans vingepar;
 Från ljusets rika flod där oppe
 Föll i hvar blomsterkalk en droppe,
 En pärla, skimrande och klar.
 De trampade och vissna gräsen
 Sig reste såsom nya väsen
 Och gåfvo ljuf och värlig doft;
 Den lilla fågeln ur sin dvala
 Blef väckt och ifrån boet svala
 Sig höjde glad mot rymdens loft.

Men svanen med de vingar sida
 Nu gjort sitt lopp kring fästet vida
 Och dolt sig ofvan skyars bädd;
 Sist tyckte jag hans sken, det varma,
 Begöt ock *mig*, att jag, den arma,
 I härlig ljusdräkt syntes klädd.

Modern.

V sången.

En dag de barn till Honom förde;
 Den synen djupt mitt hjärta rörde,
 Ljus som hon var och full af hopp.
 Jag gick ock fram med lille Aron,
 Skön som ett blomster uti Saron,
 Ej ännu veckladt ur sin knopp.
 Han, eljes blyg och rädd bland många,
 I frälsarfamnen lät sig fånga
 Så villigt som i moderssköt.
 O, att jag egt den själens lydnad,
 Den ödmjukhetens äkta prydnad,
 Som dessa han i famnen slöt!
 Tyst stod jag där, med blick mot jorden,
 I andakt lyssnande till orden,
 Som gingo från den dyra mund.
 Visst Mästarn såg, hvad djupt jag kände,
 Förnam den glöd mitt hjärta brände
 I denna saligt sköna stund;
 Ty då mitt barn han återskänkte,
 Hans öga, tårbefuktadt, blänkte
 Likt stjärnans ljus den stilla natt;
 Och milda orden till mig ljödo,
 Då de i afskedsstunden bjödo:
»Förvara den betrodda skatt!»

Jag slöt min gosse ömt till barmen,
 Han om min hals slog runda armen,
 Log, som jag anar änglar le.
 Stum gick med honom jag tillbaka,
 Men himlar hade jag fått smaka
 Och lärt den Högstes nåd att se.
 Att vara moder: det är vinning,
 Är ärekrans omkring en tinning,
 Som bleknat under sorg och nöd;
 Det är att växa, blifva mogen
 Och lik det fasta träd i skogen
 Åt veka rankan gifva stöd. —

En moder går ej helt ur tiden,
Då hennes lefnadsdag är liden
Och nedlagd hennes vandringsstaf:
Hon bor i minnets tabernakel
Uti förklaradt ljus, som Rakel,
Och talar ännu ur sin graf.

Förr än vi hunnit genom lunden
Uti den heta middagsstunden,
Den lille somnat i min famn.
Jag kysste fagra rosenkinden
Och svepte, till ett skydd mot vinden,
Min slöja kring den späda hamn.
Hur lätt, hur ljuf var ej min börda!
Jag lärt ej älska blott, men vörda
Det barn, som Jesu kärlek rönt;
Ack, denne rene, dufvolike
Är ju en arfving till Guds rike,
Med himmelsk nåd och ära krönt.

En moder till sin son.

Bref från 1500-talet

meddeladt af

Ellen Fries.

Historien är ej fattig på bevis för kvinnans stora inflytande såsom moder. Store mäns lefnadsteckningar lämna därom vittnesbörd, liksom skildringar af skilda tiders och folks lefnadssätt och uppfattning. Litteraturen, romaner, sånger och uppbyggelseböcker, i alla tider tala ofta härom.

Det är likväl endast undantagsvis en moder *nedskrifvit* sina förmaningar till sin son, så att vi kunna fullkomligt klargöra för oss hennes sedliga uppfattningssätt. Ju längre bort vi komma i tiden, desto sällsyntare blir det att finna sådana anteckningar af en kvinnas hand. *Särskildt* gäller detta vårt land, som är i hög grad fattigt på bevarade äldre handlingar rörande det enskilda lifvets område.

Det bref, som här nedan skall meddelas, är skrifvet af en *svensk* moder, som lefde för mer än tre hundra år sedan och som talar förmaningens ord till sin son. Hon för den kristna moralens talan, och hvad hon här säger åt sin son kan en moder än i dag upprepa. Andra ord, andra uttrycksätt användas, men andan, tankegången är densamma — det är Kristi höga sanningar, kärlekens budskap, som mödrarna i dag liksom för tre hundra år sedan hafva att lära sina barn.

Visserligen har på detta sista århundrade aktningen för hvarje människas värde stigit, men man får därför ej göra sig den föreställningen, att under äldre tider den kristna grundsatsen om allas jämlikhet och lika värde ej fanns till och ej tillämpades. Läs blott dessa uppmaningar att ej se ned på någon, att bemöta alla lika, och kom ihåg, att de äro uttalade af en förnäm adelsdam för tre hundra år sedan.

Äfven andra drag i brevet visa, huru barnasinet och modershjärtat, alla växlingar till trots, dock i stort sedt äro sig lika i det sextonde som det nittonde århundradet.

Brevet är *för sin tid väl* skrifvet. Man ser genast, att det varit en kvinna lika rikt utrustad på hufvudets vägnar som på hjärtats, hvilken nedskrifvit det. Antagligen har man tyckt, att det var ett ovanligt bref, efter det har blifvit bevaradt i två afskrifter, af hvilka den ena är från sextonhundratalet. Originalen är dock, så vidt oss är bekant, förkommet.

Afskrifterna äro bevarade i »Margareta Grips bok,» en temligen olikartad samling afskrifter och anteckningar från skilda tider, alla af kvinnohand, men af högst olika värde. Denna manuskriptbok förvaras i arkivet på Sjö. Genom grefvinnan Manderströms, född Banér, godhetsfulla tillmötesgående har det blifvit mig möjligt att af detta bref taga en afskrift.

Då själfva brevet i »Margareta Grips bok» föreligger i afskrift, har utgifvaren ej tvekat att modernisera stafningen, afdela brevet i stycken, normalisera interpunktingen och genom utbytande eller tillsättande af några småord (alltid med kursiv stil utmärkta) göra läsningen, för den som är obekant med gamla aktstyckens skrifsätt, behagligare och lättare.

Slutligen må några upplysningar lämnas om brefskrifverkan. Tyvärr äro de ganska ofullständiga, men några mera uttömmande hafva ej varit att tillgå.

Margareta Pedersdotter tillhörde den släkt, som just under hennes tid antog släktnamnet *Bjelke*. Hennes broder Ture Pedersson, spelade en viss roll under Erik XIV:s regering och fick pröfva denne nyckfulle konungs både nåd och onåd. Antagligen född omkring 1510 ingick Margareta Pedersdotter 1538 äktenskap med *Axel Nilsson (Banér)*, riksråd och höfvitsman i Jönköping, där han dog 1554. Han egde bland andra gårdar Djursholm och Ekenäs. Enligt ett af honom skrifvet och i »Margareta Grips bok» i afskrift bevaradt bref, var han en rättskaffens och redbar man, som varmt intresserade sig för sina söners uppfostran.

Fru Margareta och herr Axel hade tillsammans åtta barn, däribland sex söner. Dessa kommo tidigt från hemmet, såsom seden den tiden var.

I det nämnda brevet står visserligen ej utsatt till *hvilken*

af sönerna det är skrifvet, men enligt all sannolikhet var det ställdt till sonen *Peder*, vid brefvets författande på sin höjd tolf år. Han hade skickats ut till Danmark och var där ännu kvar 1554. Han blef en tapper och dristig herre, vardt under 1565 års ärofulla sjökrig höfvitsman på »Finska Svanen» och blef i slaget vid Bornholm ihjälskjuten af danskarne. Erik XIV lät begrafva honom med stor ståt i Upsala domkyrka.

Hans (äldre?) bror *Nils* kunde också tänkas som brefemotagare, om icke det funnes i ett annat bref omtaladt, att han uppfostrades hos Sten Eriksson Leijonhufvud, således ej utomlands. Han kom sedan till Rostock, där han i sina unga år på våldsamt sätt omkom.

Sönerna *Lars* och *Eriks* död omtalas i brefvet, och de yngste, *Sten* och *Gustaf*, de sedan så olycklige riksråden Banér, hvilka afrättades i Linköping 1600, voro födde 1546 och 1547 och kunde sålunda ej mottaga nedanstående förmaningar 1551.

Fru Margareta dog 1557 på Djursholm och blef begrafven i Danderyds kyrka.

Vi skola nu lämna henne ordet:

* * *

»Moderlig, kärlig hälsning, nu och alltid. Käriligen försänt med Gud.

Käre herr son, må du veta, att din fader och jag och dina syskon och flere din släkt här i landet må väl. Gud unne mig den glädjen af dig att spörja, att du måtte ställa dig väl både med ord och gärning, så att Gud måtte ske lof af dig, och din fader och jag måge få hugnad och glädje af dig.

Käre son, så hafver jag allt för mycket sorgliga tidender att skrifva dig till, hvilken hjärtans sorg din käre fader och jag hafva fångit, sedan du kom från oss: Jag hafver mist min allra käraste syster, din kära morsyster*), som dig hade så kär och hade aktat dig mycket godt; desslikes dina käre bröder, mine söner, Lars och Erik. Gud deras själ glädje! Så äfven du, min käre son, *efter* du är din fader och mig så långt ifrån och kommen i främmande land, där du hafver släkt nog, men dem som dig något godt vilja lära eller unna dig något godt, det tror jag, att de äro ganska få, därför, käre son,

*) Anna, gift med Ture Bengtsson Hård.

är min vilja och mitt hjertans råd, att du öfvar dig alltid i goda seder och dygder och i gudsfruktan, och minnes uppå den goda lärdom, som din käre fader, din kära morsyster och jag dig lärde den tid vi sände dig ifrå oss. Och vår *bön*, den förste och den allra högste och den störste öfver allt, är, att du alltid öfvar dig uti de tio Guds budord och lärer att veta, hvad Gud är och älska Gud öfver allting, samt läre och vörde Guds heliga namn.

Så, käre son, vakta dig grannt, att du ingalunda svär vid Guds namn i ingalunda måtto, utan när som du hörer Guds namn nämnas, så tänk vid dig själf: Gud vare lofvad till evig tid. Och tag din lufva af ditt hufvud, och böj dina knän, då du är i kyrkan eller annorstädes, där som de handla om Gud och hans heliga ord. Tag dig inga andra sedvänjor före hvarken med eder eller högmodigt sinne! Där vankar allehanda folk, som äro icke alla goda och lära icke alla goda sedvänjor från sig, och som tala mycket. Här brukas nu allestädes mycken ed med mångahanda sätt, som är mycket skadeligt både till lif och själ. Här svärjes nu *i själva* verket både af ung och gammal, både af kvinnor och män, men tag dig intet där af! Hörer du man svär eller man gör en dödelig synd, *bed* Herren Gud, att han förvare dig därför, det du skulle någon tid komma i den onda sedvänjan, det du skulle någon tid svärja vid Gud.*)

Käre son, när som du kan väl läsa för dig, så öfva dig i allehanda mål, både i tyskan och latinet, mest i latinet, förty din fader och jag ville gärna du skulle kunna dem väl; men öfver allt så öfva dig väl i tio Guds budord och märke dem grannt. Där finner du all din lärdom, som dig behöfves och haf dem alltid i din håg. Ju äldre du blifver, ju mera skall *du akta* där uppå, och hvad din käre fader och jag dig lärt hafva och hvad vårt största begär är till dig, och märk alltid, det du måtte blifva god och dina föräldrar välbehaglig!

Käre son, du skall ock frukta och ära den gode man, som din skolmästare är, och vara honom hörig och lydig och märka och minnas grannt, hvad han dig lärer och märka där uppå, och när du blifver straffad af honom för din lärdoms skull eller för andra dina brott, så skall du icke knorra eller ilskas emot honom, eller gå bort och tala illa eller förtala honom eller klaga på honom för drängar eller andra, som gärna höra förtal. Du skall tacka honom för det omak,

*) Det var just vid denna tid, som den alltid oförskräckte Olaus Petri skref sin berömda predikan mot eder, af hvilken Gustaf Vasa kände sig träffad och som väckte hans vrede.

som han hafver för dig. Han lärer dig *det, som du skall hafva gagn af, när som du blifver stor, och det är allt för ditt bästas skull, som han straffar dig.*

Käre herr son, *du bör också vara dem lydig, som du är hos, och unna dem godt, förty jag vet det väl, att både Frans*) och hans hustru, de lära dig det bästa, som han lofvade både mina allra käraste syskon och desslikes mig den tid jag var på Åkerö. Gud allsmäktig deras själ nåde, mina allra käraste syskon båda! Därför vill jag, att du skall vara honom och hans hustru lydig och ödmjuk, lika som om jag vore själf alltid hos dig, och hålla dem i ära, älska deras barn och icke göra dem skalkhet, desslikes ock deras pigor och drängar. Icke träta med dem, utan vara vänlig emot dem alla och icke svara dem illa, utan alla skall du svara väl, så får du ett godt rykte.*

*Du skall icke vänja dig vid att göra spe af någon, antingen fattig eller rik, icke håller de som sjuka äro, ehvad missfelle**) de hafva, antingen med mål eller gång — eller dem som äro blinda. Kan du, så tag honom (vid) handen och led honom dit han vill. Det bör du göra.*

Käre herr son, vakta dig väl för lögn! Ljug hvarken med allvar eller med skämt. Den som vänjer sig till att ljuga, när han är liten, så håller han det gärna i ålderdomen, och blifver så en föraktad man i alla sina dagar. Därför bevare dig Gud för ett slikt sinne!

Därför, käre herr son, skall du alltid gärna vara där som ärligt och tuktigt folk är och där som de tala vist tal, och icke hos dem, som ondt tal hafva eller skalkhet bruka, eller hos dem, som ohöfviske äro både med ord och gärningar. Dem skall du visst sky, om du vill, att jag skall unna dig godt af allt hjärta. Om Gud tackes att låta dig lefva, skall du följa denna lärdom efter, det bästa och det mesta du kan, efter som åldern kräfver, och Gud tackes att gifva dig vett till. Och när som du hörer någon svärja eller tala ohöfviskt, så gack ifrån dem. Statt inte och lyss där uppå; du lärer ondt af deras sällskap och intet godt.

Käre son, vänj dig ingalunda till att dricka, *ty om du det gör, så hafver jag bedit Frans, att han skall straffa dig fuller hårdt och gifva din fader och mig det tillkänna, och för alla de stycken, som jag skrifver dig till om. Men akta grannt uppå din lärdom, så gör*

*) Hvem denne Frans var, hos hvilken sonen bodde, har jag ej lyckats finna. Margaretas bror Nils hade varit gift i en släkt, som egde Åkerö, och dog 1550.

**) Vanskaplighet.

du din käre fader och mig och all din släkt och vänner en stor glädje därmed.

Gud allsmäktig unne oss den glädjen af dig, *att* du måtte lära, *att* frukta Gud och hålla hans bud och du måtte blifva Gud behaglig; och när du står upp om morgonen, så läs Fader vår och bed Gud bevara dig den dagen från allt ondt och all din släkt och vänner. Desslikes skall du också läsa om aftonen, och stätt på dina knän så länge, och bed Gud bevara dig från onda tankar och allt ohöfviskt, både sofvande och vakande, både med ord och gärning, och var icke ohöfviskt, när som du är ensam för dig själf, hvarken med dina ögon eller händer. Förr än du skall tala ett ohöfviskt ord, skall du bita ett stycke af din tunga. Märk där uppå, att det var dig *aldrig till* stätt, när du var hos mig, hvarken *att* svärja eller tala illa eller ljuga; därför, käre son, gör det nu icke, efter det du nu växer till större vett.

Käre son, håll ditt hufvud rent och kamma ditt hår slätt, och när ditt hufvud är orent, så bed din värdinna låta tvätta dig, och bed henne gärna och tala icke illa till *henne*. Var alltid mild uti ditt tal och icke bannig eller trugens*) med dem. Du skall alltid märka, att du är främmande, och att din käre fader och jag spörja alltid efter, hvad rykte du har. Håll dina händer alltid rena och skär alltid dina naglar af, både af händer och fötter, och håll icke dina fötter mera våta; håll dina skor rena och svärta dem. Smörj icke *ner dina* kläder med fett eller annat. Håll dina öron rena.

Käre son, när du skall gå i skolan om dagen, så gäck med tukt och gäck icke och regera på gatan som ett flagg***) eller en ogudaktig, som ingen vill akta. Möter dig någon, som det värd är, stätt af vägen och tag din lufva af, som dig vant till är. Och när skolmästaren satt dig en läxa före, den läs grannt öfver. När som du kommer hem igen, då var icke fåfäng, öfva dig att skrifva och kasta ut och till att lägga räkenskap.

Käre son, sänder jag dig nu denna bok, och beder jag dig och bjuder, att du läser i denna bok hvar dag där, som de små silkesnörena ligga, ock när som du kan den väl, läs utan bok, så skall du alltid komma det ihåg.

Käre son, ställ dig så, att din käre fader och jag måtte få glädje af dig. Var icke högmodig eller stolt, det är en stor synd,

*) Trilsken.

**) Kringstrykare.

ty allt det goda som du kan lära eller kan få, det gifver Gud dig. Därför skall du tacka Gud för sina heliga gåfvor och icke högfärdas däraf, att du lärer något godt.

Käre son, gif dig icke i sällskap med dem, som stolte äro, eller till dem som hafva lust till att dobbla, förty dem må jag inte lida.

Låt ditt tal vara ja och nej, var stadig och stilla med dina ögon, tag dig icke efter alla dem du ser, blif vid ett sinne, det som godt är, och tag efter din tuktomästare och lyd honom, efter han gifver dig det bästa råd.

Min allra käraste son, jag beder dig af ett moderligt hjärta, att du gömmer dessa bref grannt och läser dem alltid öfver och hafver dem i ditt hjärta nu, och mycket mera här efter, förty jag vet icke, om jag skrifver dig något till mera, förty här vankar mycken sjukdom. Därför skall du veta, att detta är mitt råd, och det vill jag, att du skall göra, om du vill jag skall unna dig godt; och bed Gud därom, att du måtte lära och göra härefter, så varder du både god och alla människor kär. Gud allsmäktig gifve dig nåden till att göra, allt det honom behagligt är.

Käre son, hör icke på förtal och lyss där intet uppå; gif ej häller akt på slikt snack; svara intet där till och vittna icke med dem, som ljuga för gåfvors eller vänskaps skull, eller därför, att det är den stallbroder, som du plägar leka med.

Och hör icke därpå, att någon förtalar ditt fädernesland eller ditt modersmål. Gack långt ifrån dem. Det blifver ingen hvarken ond eller god af dem eller deras last. Men om du skulle än längre bort från oss, så tänk: Gud unne mig nåden till att komma väl hem igen. Du skall unna de svenske allra bäst, förty du skall här längst vara, om du må lefva. Låt ingen främmande seder eller lust vända ditt hjärta från Sverige!

Var icke sticken eller snar till att slåss eller träta! Låt dem göra dig emot en resa eller tu! Du skall icke tänka, att du vill hämnas din harm; där blifver ofta en stor träta af; därför var saktmodig och from, tjäna gärna Gud och vänj dig till att gifva grannt akt på predikan, och tänk: detta skall jag göra. Och om dagen, när du skall skrifva, så skriv hvad du hafver hört i kyrkan, emellan de tider, som du skrifver det som din skolmästare dig befaller.

Min käre herr son, Gud allsmäktigste gifve dig nåden här till, att du måtte märka och lära och göra efter denna min skrifvelse, så finge din kära fader och jag en stor glädje af dig; ehvad du annorledes gör, då är det inte med vår vilja, och om du vore oss så nära,

då skulle du ju visserligen blifva straffad därföre. Käre son, lägg dig all vinning om att efterfölja vår vilja, så gör du oss en stor glädje därmed.

Käre herr son, låt din käre fader och dina bröder säga dig god natt, och hälsa din värd och värdinna och din skolmästare på mina vägnar med många goda nätter, och säg dem, det jag vill gärna förskylla deras omak.*)

Käre herr son, du skall alltid vara hos min käre systerson Per Clausen**), när som han kommer där du är. och den skall du hafva till stallbroder.

Min käre son, härmed befaller jag dig den allsmäktigste Gud till lif och själ till evig tid. Han bevare dig från all våda både till lif och själ, han unne din käre fader och mig att finna dig med hälsan.

Skrifvet på Djursholm den 25 dag Aprilis Anno Dei 1551.

Margareta Pedersdotter.

* * *

Utom detta bref finnes i samma samling ännu ett af fru Margareta, detta alldeles säkert skrifvet till sonen *Peder*, således *enligt all sannolikhet* till samme son, men tre år senare, på Djursholm den 23 april 1554. I detta sistnämnda omtalar fru Margareta sin mans död och sänder från fadern ett bref med en sista hälsning. Hon förmanar äfven sonen i anledning häraf och önskar, att »Gud ville af sin barmhertighet gifva dig och dina bröder sin helga anda uti edert hjärta, att i måtte lära *eder* att frukta Gud och vara mig höriga och lydiga och följa mina begär efter, att jag alltid måtte spörja godt af *eder*». Hon ger honom föreskrifter om presenter och sorgkläder, lämnar honom underrättelser om hans bröder, ber honom taga sin kusin Hogenskild Bjelke, som är i Danmark, till sin vän m. m. af mindre intresse. Såsom karakteristiskt för tiden och beaktansvärdt för alla tider må följande likväl meddelas:

»Älskade, käre son, du hafver här tilldags icke varit hållen med mycket goda kläder mer än en fattig pojke borde att hafva, men sedan din käre fader, han fick det höra af Lars Fleming, att du talade latin och *han* sade, att du gärna ville lära bättre och vara

*) Ersätta deras besvär.

***) Margaretas yngsta syster var gift med Clas Classon Tott i Skåne.

din tuktomästare hörig och lydig, så befallte han mig, att jag skulle förskicka dig till goda kläder, som din höfva är (dig höfves), och efter du käre son gör mig den glädjen, så skall jag intet försumma på min sida!»

Unge herr Peder för ej illa af sparsamheten, och han kastade ej lättsinnigt bort de honom gifna förmaningarne, som döden hindrade honom infria. Han ingaf goda löften, och det finnes intet skäl att betvifla de ord, som på Erik XIV:s befallning ristades på hans grafvård:

»Peder Axelsson Banér, den ädle man,
Adelsära och trohet aktade han
Mer än vällust och egen välfärd,
Gods, egor och dess värd.

— — — — —
Nykter att strida var hans sed,
Där striden var starkast var han med.
De svenske förde han troligen an
På Svanen vardt han en höfvitsman.

— — — — —
Gudi hafver han offrat sin själ
För Sverige föll han. — — —

Stockholm som storstad.

Några tankar och funderingar.

Stockholm börjar ögonskenligen blifva en storstad. T. o. m. de, som gått här flera år, i slentrianen af gamla vanliga intressen och gamla vanliga vägar, och blott uppmärksammat ett och annat nybygge, — när de händelsevis känt arkitekten; t. o. m. dessa märka det, när de komma uppfriskade tillbaka efter sommarutflykterna till svenska skogar och kuster eller utländsk botten. Alltjämt tillväxa vidsträckta nya kvarter och gator; regelbundna till anläggningen, eklektiska till stilen, karakterslösa till prägeln för den, som ej är öfvad iakttagare af lokaltyper. För en sådan skola dessa borgar från Siena, så komiska i sitt medeltidstrots; dessa magnifika renässanspalats — i puts; dessa trappgafvelshus i rohbau eller grofrappning genast skilja sig från alla liknande i Danmark, Preussen, Österrike eller den öfriga världen genom *ett* ofelbart kännetecken. Detta är för Stockholm de många småkaféerna och bodarna, som tillika tillhandahålla mjölk och grädde, Schumachers bröd, karameller, korf och smörgåsar samt i spegelglasfönstren utställa dessa varor i föga aptitlig blandning. De förekomma så tätt, att en i sömnen från främmande ort omedvetet hitflyttad stockholmare sannerligen icke skulle behöfva gå många steg, innan han märkte i hvilken stad han befunno sig. Och ju grannare palatset är, desto mera imponerar segheten hos denna kvarlefvä från äldre kulturtillstånd.

Våra vackra öppna platser gå emellertid tämligen fria för dem. — — — Och hvad de ändå äro vackra, dessa platser! För hvarje gång man återkommer till hufvudstaden, gör man på nytt denna upp-
täckta och hälsar med liflig förtjusning anblicken af den lummiga sakta sluttande Humlegården, hvars skarpt tecknade och färgharmoniska blomgrupper kunna bestå profvet ur hvilken europeisk eller konstnärlig måttstock som helst. Eller af det fordom så bedröfliga sandhafvet, »torget», där samme trädgårdskonstnär, som omskapat Humlegården, vetat att med sina blomsteranläggningar förbinda det förutvarande —

skulpturverken och fondperspektivet — till en konstnärlig skapelse, som icke blir mindre monumental, d. v. s. af bestående värde, därför, att den icke är högtidlig, utan just täckt leende graciös som Stockholm själf.

Dugande krafter bland de yngre arkitekterna hafva också friskt och med framgång ägnat sig åt uppgiften att ge Stockholm ett utseende med afseende på byggnadskonst, som någorlunda motsvarar dess utomordentligt tacksamma och intagande läge. Med glädje märker man härvidlag äfven allt mera insikt om, att detta förtjusande läge — med dess omväxling och lif, dess rörliga vattenmassor och pittoreskt olikartade terräng — stämmer bäst med pittoresk och lifligt profilerad arkitektur, sådan som man också finner den i många af de bitar af det »gamla Stockholm», som blifvit den kringströfvande kärast.

Lyckligtvis hafva äfven under de sista åren gifvits anledning till ombyggnad eller nybyggnad af flera af stadens kyrkor. Höga spiror växa fritt och glädt upp från flera olika stadsdelar och ha väsentligt bidragit ätt åt Stockholms fysionomi ge lif och lyftning. Från Lejonbacken ser man numera en stor stad, kransande stränderna och sträckande sig uppåt kullarna omkring och bakom det vackra Norrströmspartiet.

* * *

Är det också i socialt hänseende en storstad man finner, när det tar slut med sommarens ströftåg; härliga frihet och sällskapliga oberoende, och man åter nödgas taga på sig vinterselen af arbete, umgängeslif och hvarjehanda enskilda och allmänna intressen? Med detta är det si och så. Stockholm håller på att blifva en storstad med allmänt europeiska vanor — och det är just olyckan. Ty denna början är så alldeles oklar, att den blott åstadkommer förvirring. Så t. ex. ha några på sina resor inhämtat smaken för en sen middags-timme, sedan alla dagens bestyr äro undanstökade, medan andra åter hålla fast vid borgerliga vanor från sitt föräldrahem och äta midt på dagen. Hvar och en kan tänka sig de trefliga följder, hvilka häraf uppstå för dem, som ibland nödgas söka folk i en eller annan anläggenskap, och som af göromål äro hindrade från att göra detta på dagdrifvarnes »säkra» visittimme mellan 2—3. På ett ställe »sitter herrskapet vid bordet», när man kommer dit strax efter tre; men när frun får höra hvem det är, kommer hon ut i tamburen med servetten i handen och en ursäkt för, att »hennes man hör till dem, som hålla

fast vid det gamla.» På ett annat ställe, dit man går sedan man själf druckit kaffe, mötes man af köksos i tamburen och alla familjens medlemmar förväntansfullt samlade i förmaket.

Samma absoluta brist på norm eller ordning, gammal eller ny, råder i afseende på arbets- och skoltider i allmänhet.

För en husmoder i Stockholm i våra dagar är det en pröfning att passa på de olika måltiderna. Ett barn börjar skolan kl. 8, ett annat kl. 10. En kommer hem och ropar på frukost kl. 10, en annan kl. 11, en tredje kl. 12. En fullvuxen dotter vill ha mat senast $\frac{1}{2}4$, ty strax efter 4 måste hon vara i sin verksamhet. Sonen kan icke äta förrän närmare 6, ty han blir icke ledig förr från sin verksamhet — och så går det hela dagen.

Kan man undra på att fruarna klaga, och att sympatiserande mormödrar beskärma sig och tycka, att det var bättre i deras ungdom, när middagstiden var klockan tre, och allt och alla rättade sig där-efter.

Men hvad vill man göra? Återgå till att göra middagen till ett mål *midt på dagen*? Det går helt enkelt ej, det inser en hvar. Utflysa ett massmöte af likasinnade för att fatta beslut om middags-timmens allmänna framflyttande till kl. 6? Huru ginge det då med alla föreläsningar och sammanträden, som väl icke utan vidare låta sig göras till nattliga nöjen? Och med teatrarne, som också ha att räkna på en publik, hvilken säkert icke antog massmötets beslut? Och med de små glada supéerna på slaget nio? — den sista »reformen» inom vårt sällskapslif. — Och med barnen, som komma hem hungriga från skolan midt på dagen? Nej — *resignation* är den enda tröst, man kan föreslå de arma matmödrarna under denna öfvergångstid. Här, liksom i andra fall, är det fåfängt att med vålds-åtgärder söka påskynda utvecklingen. Det enda individen — och skolföreståndaren — kan göra är att öppna ögonen för det onda, äfven om det ej obehagligt berör honom själf, och göra sitt till att få slut på oredan genom att följa den ström, som tyckes vara den starkaste.

* * *

Så finns där t. ex. ett område, där det tyckes som vore »strömmens» riktning redan så pass tydlig, att man saklöst skulle kunna bestämma sig för att följa med den och t. o. m. påskynda utvecklingen en smula — till stor båtnad för alla dem, som obehagen af sakernas nuvarande tillstånd drabbar hårdast.

De arbetande eller sysselsatta kvinnorna klaga med allt fog öfver den tid, som i onödan måste offras på att söka eller mottaga folk. Att den arbetande kvinnan har samma rättighet som mannen att se sin tid respekterad, är en föreställning, som kommer och måste komma i släptåg med föreställningen om det kvinliga arbetets värde och hedersamhet. Här i Sverige, hos denna »tröga nation full af hetsigheter», där vissa stora reformer tyst och snabbt genomföras, medan en och annan »fråga» debatteras med hela häftigheten och kretsgången af en storm i en insjövik, och vissa stora idéströmningar möta en fast, seg lerdamm af indifferentism och fördomar; *här* har tanken om kvinnans — jag menar nu kulturkvinnans — rätt till arbete på en enda generation hunnit tränga igenom. Det är visserligen sannt, att utomlands var tanken gammal och de bittraste striderna genomgångna af modiga förkämpar, innan den hann att slå rot här; det är också sannt, att vi ännu icke förmå bedöma frågan i sammanhang med det stora arbetsproblemet i dess helhet. Men det hör icke hit — vi ha här att göra med endast den individuella kulturkvinnan. Och tack vare *våra* förkämpars insikt och ihärdighet samt en lycklig konjunktur, behöfver hon icke längre känna bibelns ord: »den där icke arbetar, han skall icke heller äta» som det bittraste hån eller sina anlag och möjligheter som en onyttig börda. Nej, hon får arbeta om hon duger till det, och hvarken kvinlighet eller samhällsställning anses lida men däraf.

Men får hon också arbeta i fred?

Nej, därvidlag befinner hon sig ännu snärjd i snåret af outrotliga fördomar.

Vi ha nog gått ett jättesteg framåt sedan M:me de Staëls tid — hon som fick lära sig att skriva på hvad som helst, stående, därför hennes far icke tålde att se en kvinna, som skref.

Men ännu kvarlefver med otrolig seghet idén, att det hör till *kvinligheten* att med sin tid och sin uppmärksamhet ständigt stå småleende till andras disposition. För en mans arbetsrum har man en helig vördnad. Men dottern eller systemen, som arbetar hemma, får visa sig mycket stram för att icke oupphörligen störas af visiter eller få svara på de mest obetydliga frågor. Och till den ensamma kvinnan, som själf öppnar sin dörr, när det ringer, springa de sysslösa utan försyn midt på förmiddagen. Man är då säker på att träffa henne hemma, och hvad gör det, att man pratar bort en stund? Det gör henne bara godt — och hon kan ju återtaga arbetet sedan. Eller snarare: man är icke van vid att reflektera alls öfver, att man

bör tänka två gånger, innan man ger sig till att störa en kvinna i hennes arbete. (Härvidlag begås en dubbel orättvisa; ty skulle det ges undantag från den enkla psykologiska regeln, att det fordras samlad uppmärksamhet för att kunna arbeta med sammanhang och fart, skulle detta undantag väl icke gälla det svagare könet?)

Ibland kan det ena besöket aflösa det andra och hela ens enda, dyrbara, obrutna arbetsförmiddag plottras bort med att lyssna till ärenden, som *lika gärna kunnat uträttas skriftligt*. I London gör man ju detta allmänt. Det faller ingen in att där söka hvarandra för sådant som bref *kan* meddela. Det finnes heller ingen engelska, som glömmer att i brefvet sätta datum och bostadsadress — som våra goda damer i Stockholm, hvilka till all annan möda bereda oss den att först genomsöka adresskalendern, och man får vara glad, ifall de icke också »glömt» att där införa sitt namn. Och vore man optimist skulle man våga se ett »tidens tecken» i de hos oss nyinförda prydliga kortbrefven, som ha alla brefkortens fördelar utan några af deras obehag.

Men det finnes tyvärr i vår ifriga tid mycket, som icke låter sig uträttas skriftligen. Man vill framlägga ett eller annat förslag, öfvertala någon att gå in i någon af de hundratals föreningarne *för* eller *mot*, som nu för tiden existera. Eller rent af att vara med om stiftandet af ett nytt sällskap, att öfvertaga en post, åtaga sig att fälla ett godt ord för den och den hos den och den o. s. v. i oändlighet — och värre än någonsin förut! Ty mångfalden af »intressen», som ökats till antal och liflighet med stadens tillväxt, visar ännu icke hos Stockholmslifvet den minsta storstadsmässiga benägenhet. Individens rätt att få vara i fred och att begränsa sig kan blott den riktigt stora staden skaffa. Med eller mot sin vilja måste man nu visa sig intresserad af stadens utveckling och taga verksam del i många angelägenheter, som ge upphof till oändliga »ärenden» — för hvilka man gång på gång kan få söka folk förgäfves.

När man så frågar: hvarföre man i all världen icke kan bestämma sig för fastslagna mottagningsdagar? — då mötes man af en småstadsfördom lika outrotlig bland alla dessa moderna företag, som småkaféerna i de nya kvarteren. Den nämligen, att det skulle ligga något ovänligt eller anspråksfullt i att bara taga mot vissa dagar. — Men så behöfver man icke kalla det för »att man tager emot», om det har en så fruktansvärd klang, utan helt enkelt, att »man träffas hemma!» Ty det vore icke meningen att göra det till en mottagningsdag eller att härma olaterna af de kära pratlystna sydländ-

skorna — liksom den franska eller italienska frun, om hvilken jag hörde berättas, att hon ansåg sig tvungen att gå på sin (intima) väninnas måndag, därför att denna två gånger å rad visat henne den uppmärksamheten att visa sig på hennes fredag!

Men vi äro icke sysslösa sydländskor utan blott alltför ifriga nordiska kvinnor. Det är icke fråga om att pålägga oss ett nytt øk utan endast att vidtaga vissa praktiska åtgärder, som blifvit nödvändiga med hela det nu omdanade lifvet. Vi måste därhän en gång, låt oss då göra det så godt först som sist och åtminstone bespara oss själfva — *individerna*, som lefva under detta öfvergångsskede — en hel del onödig slitning.

* * *

Vårt vackra, glada, vänliga Stockholm! Icke är det meningen att föreslå att med ett slag göra dig till en praktisk, kall, egoistisk storstad! — Det är tvärtom en bön om ömsesidigt tillmötesgående, man ställer. Låt oss förenkla lifvet för hvarandra, när vi det kunna, — skära bort de vissna kvistarna, som ännu sitta kvar från en tid, då lifvet var helt annorlunda gestaltadt.

Cecilia Wærn.

Litteratur.

Under Tallar och Pinier. Berättelser och minnen af *Alfhild Agrell*. Stockholm, Gebers förlag.

Icke alla boktitlar hålla hvad de lofva eller säga oss hvad vi hafva att vänta. Det är därför med ett visst behagligt lugn man öppnar en bok, som så tydligt som denna förtäljer hvad förf. bjuder, allra helst om denna förf. icke är en ny bekantskap att göra, utan en vän att hälsa välkommen åter.

Bokens båda afdelningar äro till omfånget ungefär lika stora, berättelserna från nordn och södern lika många, men i den karga jordmånen under tallarna tyckes dock förf:s skörd blifva rikare än i piniernas skugga. I hennes bondberättelser är något verkligt, något upplefvadt, som gör att man tror på att detta är sant, äfven om man själf icke sett detta hårda lif på nära håll. Flera af de tecknade personerna framstå fullt lefvande, så t. ex. den knipsluge Kalle i »Affärer», hvilken efter att skiftesvis ha lurat och blifvit lurad, slutligen hamnar på riksdagsbänken, där han »kände sig som fisken i vattnet.» — Eller den ståtliga Maja på Häggviksgården, som efter långa års väntan också får på sitt sätt smaka lyckan af att vara »en mor.» — Nästan odeladt pinsam blifver dock realismen i »Kraf». Här föreligger icke egentligen någon berättelse, blott en stämmingsbit, som borde illustrerats af Millet, den ryktbare franske konstnär, hvilken, åskådligt såsom aldrig förr, lärde oss känna jordarbetets tryckande, nedsläpande tyngd. Man vet knappt hvilka man mest beklagar, djuren eller människorna. Och här tränger icke en enda försonande, lättande strimma af sol från den blygråa himlen.

* * *

Så vänder man bladet och kommer med ens ned i söderns och solens hela prakt. För några år sedan gaf fru Agrell oss äfven »Bilder från Italien», hvilka dock äro dessa betydligt underlägsna. Man tycker sig se hur en begåfning utvecklats, hur studier blifvit fruktbarande, och detta gör ju i och för sig ett godt intryck. Af de fem berättelser, hvilka tillhöra andra afdelningen, är det egentligen den första, som till omfånget störst, äfven till innehållet är mest värd att uppmärksammas. Af de öfriga är den lilla komiska situationen,

»Miss Bell», förut tryckt. »De fula» synes att vara något »gjord»; det är möjligt att äfven detta är en verklig lifsbild, en lefvande tafla, men den gör icke sådant intryck på läsaren. »Vid Monte Carlo» är en af de otaliga skisserna från spelhelvetet därnere vid Rivieran, hvilka alla hafva samma grundton och där någon originalitet är vanskelig att uppnå.

I »En slutscen» har förf. samlat sina krafter. Allt är här, om man så vill, ultra modernt; dekorationen, den förtjusande ateliern, konstnären från nordn och hans unga fru, allt är nutida. Och äfven människornas lynnen och känslor och uttryckssätt äro så; men därför verkar ock det hela så gripande. Här är nu icke den fria kärleken ställd under debatt, men här visas hur ett osedligt äktenskap leder till alldeles samma konsekvenser, till samma själfmordets förtviflade beslut. Den slutscen, som utspelas mellan de båda makarna är i själfva verket blott en uppgörelse af deras förflyttna lif, där njutning och lidelse och den rent materiella sinliga lifsglädjen varit bestämmande. Han, mannen, hade dock sin konstnärsuppgift att rädda sig på, hon, hustrun, hade intet och gick till botten, och icke ens moderskapet kunde hålla henne uppe. Dialogen med sina starka uttryck, sina utslungade repliker, hvilka träffa likt piskslag, är fullt dramatisk. Man ser och hör scenen utspelas som inför sina ögon.

Förf. är tydligen en vän af starka färger, och hon har icke sparat på dem för att få fram kontraster. Som ram omkring hela denna moraliska bankrutt målar hon naturbilder af en fågning, som nästan är bedärande. »Man såg inte längre naturens härlighet, men man kände den, man anade den, drack den — lefde den! Söderns hela hemlighetsfulla, lifsstarka tjusning darrade omkring en.» — Men slutackordet blifver »nutida» äfven det. Konstnären hade målat en tafla, genialisk, med cyniska detaljer, föreställande en kvinlig vampyr med underskriften: »la femme». På hans nästa tafla, som väcker »ett kolossalt uppseende på salongen», är vampyren, som tittar fram »öfver ett af kustens klippblock» han själf, och den på vägorna gungande, kyskt höljda, döda kvinnan »ma femme».

Våra kvinliga författare hafva, äfven de, ätit af kunskapens träd på godt och ondt. De menlösa dygdernas tid är förbi, dessa hafva numera hos oss icke många skildrare, men det är att önska att, vid tecknandet af de djupa, dunkla känslorna, sanningskrafvet icke skjuter skönhetskrafvet åt sidan. Här har så ej skett och härtill är såväl förf. som läsaren att lyckönska.

L. N.

* * *

Dikt och verklighet af *Helena Nyblom*. P. A. Norstedts förlag.

Ehuru den läsande allmänheten redan torde haft tillfälle att i tidskrifter och kalendrar få göra bekantskap med åtskilliga af novel- lerna i den under namn af »Dikt och verklighet» vid jultiden utkomna nya samlingen af fru Nybloms prosastycken, äro de likväl af det slag,

att man alltid med nöje läser dem åter. Fru Nybloms diktart, vare sig hon diktar i bunden eller obunden form, verkar ovilkorligen uppfriskande. Hennes stil, om man frånräknar en och annan ojämnhet, som man kanske får tillskrifva hennes nationalitet (fru Nyblom är, som bekant, född danska) eger ett behag, en liflighet, en ursprunglighet, som ej kan undgå att fångsla. Själf är hon dessutom alltid i stämning, hvarföre hon gärna lyckas att draga läsaren med sig.

Då förf. målar naturen gör hon det »con amore». Hennes naturskildringar bära en stämpel af sanning och poesi, som af få är öfverträffad. Också är det rent af förtjusande bilder från vår nordiska sommar hon framtrölat i skisserna: »Midsommarbref», »En sommar-natt», »Belysningar» m. fl.

I novellerna »Ett möte», »Vid ljus och lampors sken», »Under dansen» visar sig förf. som en fin iakttagare äfven af den mänskliga naturen. Ehuru i flyktiga konturer, har hon i hvar och en af dessa skisser förstätt att för oss upprulla ett par människors hela lifshistoria. Med odeladt nöje läser man ock verklighetsbilderna: »Bakom en solfjäder» och »Ångbåtspassagerare» där förf. lifligt och träffande meddelar sina intryck från en ångbåtsresa och en bal, de samtal till hvilka hon lyssnat, de personer med hvilka hon sammanträffat o. s. v.

Kanske mest äkta i känsla och innerlighet är dock »Den tappre landsoldat» i skissen »Toner», däri förf. skänkt oss en lika målande som stämningsfull bild från de danske soldaternas intåg i Köpenhamn efter 1848 års segerrika krig och den fosterländska glöd, som då eldade sinnena.

Mindre lyckade skulle vi vilja kalla de noveller, där förf. alltför mycket vågar sig in på det romantiska området, exempelvis i berättelsen »Kärlekens saga». Hon som tecknar verkligheten så väl blir där ej fullt originell, berättelsen får, så till sägandes, en alltför stark bismak af Paul Heyse för att blifva fullt njutbar för andra än för beundrare af den ultra nytysk-romantiska genren.

Men i sin helhet verka, vi upprepa det, fru Nybloms bilder, vare sig de äro hämtade från dikten eller verkligheten, som någonting i hög grad friskt och behagligt, en poetisk fläkt strömmar en till mötes från dessa blad. Kanske deras rätta tjusning ligger däruti, att man känner sig genom dem ha gjort bekantskap med en sympatisk och ovanligt rikt utrustad personlighet, en personlighet, som i det hon skriver ger sig själf, och som, ehuru begåfvad med klara, praktiska nutidsögon, likväl har en sannt poetisk uppfattning af lifvet.

L. D—n.

* * *

Från Medelhafvets skönaste ö. *Sicilianska reseskildringar och studier af M. Anholm.* Med 8 ljustrycksplanscher. A. V. Carlsons förlag.

Sicilien erbjuder för resanden, äfven för den, som länge och grundligt sett sig om på den italienska halfön, ett stort och mång-

faldigt intresse. Naturen griper sinnet mäktigt genom en hög och egendomlig skönhet, vare sig den ter sig yppig, leende och prunkande af en vegetation, som för den från Italien kommande förräder, att han hunnit ännu ett stycke åt söder, eller den är sträng och ödslig. I ännu högre grad tilltalas det historiska sinnet. Det har i alla tider varit Siciliens öde att locka till sig främmande inkräktare; många folk hafva efter hvarandra beherskat ön och de flesta af dem hafva lämnat efter sig minnesmärken, af hvilka de mest betydande äro de helleniska och de normandiska; de sistnämnda förläna åt ön ett särskildt intresse för nordbor. Folklynne, seder och bruk förete mycket egendomligt, enär lifvet på ön i flere afseenden bibehållit sin ursprunglighet så väl i godt som ondt.

Författarinnan af ofvan nämnda bok har under en vinters vistelse på Sicilien besökt olika delar af ön med vaket intresse och öppen blick för alla dessa olika sidor af dess märkvärdighet, och hon har förstätt framlägga sina iakttagelser och studier i en synnerligen tilltalande form. Hon har därigenom skänkt vår litteratur, hvad den hittills, så vidt vi känna, saknat, en lättläst och pålitlig skildring af de viktigaste punkterna på Sicilien. Hon för oss först till hufvudstaden Palermo och dess sköna omnejd, den s. k. Conca d'Oro eller Guldmusslan, därefter till Girgenti, hufvudsakligen märkvärdigt genom sina helleniska tempelruiner; slutligen, efter ett kort besök i Catania, till Taormina och Siracusa, båda intressanta så väl genom sin naturskönhet som sina forntidsminnen.

Förf. älskar varmt naturen och skildrar den, oftast åskådligt och alltid poetiskt, stundom så poetiskt, att mindre fantasibegäfvade läsare kanske kunna hafva svårt att följa hennes inbillnings flykt.

Lejonparten af framställningen hafva dock de historiska minnena fått. Förf. tycker om att frammana det förfutnas skuggor för åskådningen och ger alltid luft åt de känslor som därvid hos henne framkallas, än beundran och förtjusning, än sorg och indignation. Skildringen blir härigenom synnerligen liflig. Förf. synes äfven med noggrannhet hafva använt goda källor för sina historiska uppgifter. Misstag förekomma väl, men, såvidt vi kunna finna, äro de af ringa betydighet. Egendomligt är, att förf., då hon genomgår de olika världerna som funnits på Sicilien, lämnar å sido Hohenstaufernas, som dock har sin stora märklighet. Det hade ej heller skadat, om förf. upplyst sina läsare om att hvad som, hufvudsakligen efter Diodorus, meddelas angående Siciliens öden under forntiden icke alldeles förtjänar namnet pålitlig historia. Så torde de många anekdoterna om tyrannen Dionysios (icke Dionysos, som förf. ständigt skriver) hafva föga historiskt värde. Detsamma gäller förmodligen uppgifterna om slaget vid Himera (icke Himaera, som förf. ständigt skrifver).

Förf. tecknar flere lifliga bilder af folklifvet. Hon har fattat en mycket förmånlig tanke om den sicilianska folkkaraktären, och vi vilja gerna tro, att hon har rätt. Det bör dock icke förbises, att resande lätt löpa fara att misstaga sig i dylika, vare sig berömande

eller klandrande, omdömen, då de icke äro grundade på iakttagelser under längre tid än t. ex. en vinter. Åtskilliga författare, som länge vistats på Sicilien, gifva en icke fullt så fördelaktig skildring af dess innevånare. De synas ega en naiv ooh outvecklad befolknings både dygder och fel. Deras seder äro enkla; deras redbarhet i handel ochandel öfverraskar angenämt den från Italien kommande, men deras passioner äro häftiga och hållas endast föga i tygel genom religionen, som egentligen har formen af den krassaste vidskepelse. Af hämdlystnad och svartsjuka framkallade våldsdåd förekomma därför icke sällan ännu i våra dagar.

Förf:s språkbehandling är både ledig och vårdad. Boken är vackert utstyrd och prydes af 8 ljustrycksplanscher, framställande dels byggnader och utsigter dels folklifsscener och folktyper.

Boken kan på det bästa rekommenderas såsom en både angenäm och lärorik läsning. S. D.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Stipendiefonderna.

Till *allmänna stipendiefonden* har från D. Carnegies sterbhus genom herr James Carnegie öfverlämnats en gåfva af *Tio tusen kronor*.

Stipendiefonderna, hvilkas bildande började år 1888, uppgå nu till 69,000 kronor, hvaraf 38,000 kronor tillhöra *allmänna stipendiefonden* och 31,000 kronor *donationsfonderna*.

Särskildt ber stipendiekomitén att få påkalla allmänhetens intresse och medverkan för *allmänna stipendiefonden*. Arbetet för fondens bildande är fördeladt länsvis öfver hela landet, där läns- och lokalombud tillhandahålla anteckningslistor och emottaga bidrag.

Hvarje bidragande erlägger endast 1 krona årligen under 5 år eller 5 kronor för en enda gång.

Stipendiernas utdelning sker enligt stadgarne inom hvarje län med hänsyn till den summa som där insamlats, dock får intet län börja sin utdelning förrän detsamma gjort en insats af minst 5,000 kronor till *allmänna stipendiefonden*.

Personer bosatta inom de olika länen, som vilja lämna bidrag eller emottaga anteckningslistor kunna hänvända sig till *länsombudet*.

Följande personer fungera som länsombud: Fru Anna Helleberg *Norrbotten* adr. Luleå, Fru Augusta Grape *Westerbotten* adr. Umeå, Fru A. M. Holmgren *Upland* adr. Upsala, Fru Sara Widegren *Falu* adr. Falun, Fru C. Rundgren *Vermland* adr. Karlstad, Fröken Henriette Löwen *Södermanland* adr. Nyköping, Fru M. Lothigius *Östergötland* adr. Norrköping, Fru Karin Ryding *Elfsborg* adr. Wenersborg, Fru I. Gibson *Bohus* adr. Jonsered, Grefvinnan U. Horn *Blekinge* adr. Karlskrona, Fru L. Göthe *Kronoberg* adr. Wexiö, Friherrinnan A. Bennet *Kalmar* adr. Kalmar, Fröken Bertha Hedenstierna *Jönköping* adr. Jönköping, Fröken M. Silow *Malmöhus* och *Kristianstad* adr. 5 Malmtorgsgatan *Stockholm*.

Personer, som önska medverka för stipendiesaken, bosatta inom län, där ännu ej ombud finnas, ega att anmäla sig direkt till *Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiekomité* adr. *Stockholm*.

Större och mindre gåfvor samt donationer och testamenteriska dispositioner till förmån för stipendiefonderna emottagas med tacksamhet och förvaltas enligt gifvarens bestämmelser.

Till medlemmar af styrelsen för stipendiefondernas förvaltning, äro af *Fredrika-Bremer-Förbundets* styrelse utsedda: *Ordinarie medlemmar*: Fru Anna Wallenberg född von Sydow, Generaldirektör Alb. Andersson, Fröken Mathilda Silow, professor P. G. Rosén, Revisionssekreteraren H. Rohlieb. *Styrelsesuppleanter*: Professor H. Gylden, Fröken Clara Montelius. *Revisorer*: Expeditionschefen E. von der Lancken, fröken Ingeborg Elfving, grosshandlare O. Melin (riksdagsman fr. Göteborg). *Revisorssuppleant* dr G. Elowson (riksdagsman fr. Wermland).

Förbundets utlofvade understöd åt kvinnliga trädgårdslever ha tilldelats fröken Ellen Belfrage från Stockholm och fröken Ida Damm från Norrköping, hvarjämte den senare erhållit det af en förbundsmedlem utlofvade stipendiet på 200 kronor. Det andra till förbundet öfverlämnade stipendiet på 100 kronor är tills vidare reserveradt.

* * *

Bokkomiténs utställning af barn- och ungdomslitteratur, hvilken egde rum de sista veckorna före jul på *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå, var i år, till följd af herrar förläggares godhetsfulla tillmötesgående att insända böcker, synnerligen rikhaltig. Af komitéen upprättade listor öfver granskade och godkända böcker tillhandahöllos äfven, och den vägledning vid bokinköp, som härigenom erbjöds allmänheten togs af densamma flitigt i anspråk.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *Kvinnas anställning å apotek.* Apotekaresocietets direktion har afgifvit yttrande öfver de till direktionen inlämnade ansökningarne om tillstånd för kvinna att varda anställd å apotek. Direktionen uttalar betänkligheter däremot, utan att bestämdt afstyrka. Men skulle apotekareyrket öppnas för kvinnor, så anser direktionen att dessa skulle åläggas alla de skyldigheter, men också tillmätas alla de rättigheter, som tillkomma de manliga farmaceuterna.

Kvinnor i skolråd. Till ledamöter i skolråd ha invalts, af Västerlunds församling i Södermanland folkskollärarinnan fröken Sofia Lindberg med omkring 200 rösters öfvervikt, af Sätters landsförsamling folkskollärarinnan Helmy Appelloff, af Fellingsbro församling i Örebro län, fröken Ellen von Schéwen å Torfvesta, af Hackås församling i Jämtland småskollärarinnan fröken Kristina Delin, af Vånga församling fröken Hilda Odelstjerna, af Karlskoga församling fru Eriksson, af Barsebäcks församling i Skåne grefvinnan Hedvig Hamilton, af Enångers församling i Helsingland fröken Klara Brolin samt vid kyrkostämma i Helsingborg friherrinnan Cederström född Ehrensvärd (hvilken dock afsagt sig uppdraget). Med högsta röstetal återvaldes i sistnämnda stad grefvinnan von Essen född Reutersvärd. Vid senaste kyrkostämma i Piteå valdes äfven en kvinlig ledamot af skolrådet nämligen fru Emma Hultgren och till hennes suppleant fru Emma Engman.

Ett tredje kvinligt läkarstipendium. Till fröknarna H. och A. Hiertas stipendiifond för kvinliga medicine studerande har en person, som önskar vara onämnd, till Karolinska institutets lärarekollegium öfverlämnat 5,000 kr. jämte ränta för det löpande året. Härigenom kan ett tredje stipendium utdelas under detta år.

Stiftelsen för gamla tjänarinnor hade sitt årsmöte den 20 dec., hvarvid de sedvanliga styrelse- och revisionsberättelserna upplästes. Af dessa inhämtades, att stiftelsen vid 1889 års slut utdelade pensioner åt 60 ålderstigna tjänarinnor samt att 46 voro intagna i stiftelsens hem, nr 55 Surbrunnsgatan.

Detta liksom föregående år ha ansökningar till understöd från stiftelsen ingått i hundratal och svårigheten att bland denna mängd få reda på de mest ömmande fallen ha därmed förökats. Enskilda donationer ha influtit, hvarigenom styrelsen sett sig i stånd att utdela några nya pensioner. De sökandes antal är dock så stort, att stiftelsen med sina nuvarande fonder icke kan på långt när hjälpa alla.

Det kvinliga gymnastiksällskapet, grundadt år 1888 och afsedt för unga arbetande kvinnor, har börjat sin värkurs.

Kursen består af tre afdelningar, hvilka förestås af fröknarna A. Sommar, S. Högström och J. Hartelius.

Angående kvinnans valbarhet till medlem af metodisternas generalkonferens har nyligen försiggått en allmän omröstning inom metodistförsamlingarna. I Sverige är nu denna omröstning känd, och är resultatet det att 686 röster afgifvits för och 2,934 mot det väckta förslaget.

I Tyskland har en öfverväldigande majoritet uttalat sig mot kvinnans valbarhet.

I Amerika synes förhållandet vara motsatt. I 337 distrikt, från hvilka uppgift ingått, hafva 182,281 röstat för och 109,033 mot förslaget.

Flickskolorna inför riksdagen. Bland kungl. maj:ts till innevarande riksdag inlämnade propositioner angående statsverkets tillstånd och behof förekommer äfven en af kungl. maj:t i statsregleringspropositionen gjord framställning att det ordinarie årsanslaget till understöd åt skolor för kvinnlig ungdom måtte höjas från 70,000 kronor till 100,000 kronor.

Fröken Charlotte Lindholm har den 20 dec. erhållit Svenska akademimens mindre pris för en dikteykel, benämnd Veronica. Fröken Lindholm, hvilken redan i smärre dikter framlagt prof på sin vackra poetiska begåfning, är för närvarande anställd som lärarinna vid kvinnofängelset å Norrmalm i Stockholm.

Härberget för tjänstflickor, Klara Södra Kyrkogata 7, har firat sin 10-åriga tillvaro med en fest, i hvilken öfver 70 personer deltog. Härberget har under dessa 10 år mottagit 4,000 flickor.

* * *

Norge. *Kvinnomöte i Kristiania.* Mötet för kvinnosakens främjande i Köpenhamn 1888 väckte förslag om att ett nytt möte skulle hållas i Norge redan 1890. På grund af skolmötet i Köpenhamn blef det emellertid uppskjutet. Styrelsen för »Norsk kvindesagsförening» har nu preliminärt bestämt tiden för ett sådant möte till den 16, 17 och 18 augusti i år, under förutsättning att planen skall vinna tillräcklig anslutning bland föreningens medlemmar.

Kvinnlig stipendiat. Det akademiska kollegiet har tilldelat fröken Regine Stang ett af Kristiania universitets högsta studentpremier.

Fru Camilla Collett, den bekanta författarinnan och en af kvinnosakens förkämpar i Norge, har ingått i sitt 79:de år. Fru Collett bor i Kristiania och säges allt fortfarande med oförminskadt nit arbeta för den sak, som hon gjort till sin liffsuppgift att främja.

* * *

Finland. *Ett beklädnads-aktiebolag* för tillverkning och försäljning af alla slags beklädnadsartiklar med ändamål att förbättra sön-

merskornas ställning och höja det kvinliga handarbetets anseende är under bildning i Finland. Teckningslistor för bildande af en fond, ur hvilken årligen åt alla de af bolagets direktion antagna arbetarne understöd komma att lämnas i förhållande till den af dem under året uppburna lönen, har cirkulerat i landet. Som redan en ganska anseelig summa därigenom blifvit insamlad, beslöt bolaget på ett möte i Helsingfors d. 8 jan. att omedelbart träda i verksamhet.

Fröken Alli Trygg har frånträtt sin befattning som redaktris för den ansedda finska tidskriften »Hemmet och samhället». Från och med i år har tidskriftens ledning öfvertagits af fröken Rosina Wetterhoff.

* * *

Tyskland. *En ny petition om kvinnas tillträde till universiteten* (den som förlidet år inlämnades blef, som bekant, afslagen) kommer att framläggas för tyska riksdagen. Petitionen, hvilken utgår från »die Allgemeine Deutsche Frauenverein» kommer att förses med 100,000 underskrifter och afser hufvudsakligen, att rätt måtte tillerkännas kvinna att vid de tyska universitet:n studera medicin och aflägga de för läkare erforderliga examina.

Tysklands första kvinliga läkare är fröken Kuhnow, hvilken efter att därtill ha erhållit myndigheternas tillstånd, i Leipzig öppnat praktik för behandling af kvinnosjukdomar. Fröken Kuhnow har studerat vid universitetet i Zürich och där erhållit sin doktorsgrad.

* * *

Frankrike. *Juridiska fakulteten i Paris* har utsatt pris för en skrift öfver »Kvinnans sociala och politiska ställning, en studie i jämförande rättsvetenskap.»

Fredrika-Bremer-Förbundet har i anledning häraf från Paris fått emottaga skrivelser med begäran om upplysningar angående kvinnans rättsliga och politiska ställning i Sverige.

* * *

Amerika. *Inbjudning till ett kvinnomöte i Washington*, Albaugh's Opera House, den 22—25 februari detta år, har, enligt ett tillkännagifvande i »the Woman's Journal», utfärdats af en af de stora amerikanska kvinnoföreningarne »the Woman's National Council of the United State». Alla Amerikas kvinnoföreningar uppmanas att sända delegerade, äfvenså omfattar inbjudningen alla *utländska* nationella kvinliga sällskap, föreningar och förbund af vare sig religiöst, filantropiskt, socialt, pedagogiskt, artistiskt eller industriellt syfte. Inbjudningen är undertecknad af presidenten för »the Council» den berömda miss Frances Willard. Som mötets sekreterare fungerar mrs Wright Sewall. Amerikas utmärktaste kvinnor väntas skola deltaga i denna kongress, för hvilken storartade förberedelser vidtagas.

.....

Almedahls Fabriks Försäljnings-Magasin

(etableradt 1852)

Stockholm, Brunkebergstorg,

tillhandahåller efter samma redbara principer, som allt hittills tillvunnit sig erkännande och förtroende, fullständig sortering af

Hellinnevaror, Bomullsvaror, Broderier,

(starka, välsydda) m. m. som till

finare och enklare **Utstyrslar** hörer

för Hushåll, Restaurationer, Sjukhus, Badhus, Ångbåtar

till bestämda verkligt billiga priser.

Giftfritt! *Bolstervar, Täcktyger, Filtar, Rullgardinstyger, Flanneler.*

Extra goda och billiga **Irländska Lärfts- och Batistnäsdukar.**

Proofer sändas på begäran gratis.

Stockholms Musik-Institut.

Humlegårdsgatan 11, 3 tr.

Undervisning meddelas uti: Pianospelning, Sång, Harmoni och Tonträffning. Afgift för *Pianoundervisningen*: Nybörjarklassen, 2 timmar i veckan (flere elever på timmen) 6 kr. pr månad för hvarje elev. I. kl., 2 timmar i veckan (två elever på timmen) 10 kr. pr månad för hvarje elev. II. kl., 2 timmar i veckan (två elever på timmen) 15 kr. pr månad för hvarje elev. III. kl. (Utbildningskl.) 1 timme ensam lektion i veckan 20 kr. pr månad. *Sångklassen*: Lärarinna: Fröken *Sigrid Wolf*. Afgift 16 kr. pr månad för hvarje elev. 2 timmar i veckan (två elever på timmen).

Mottagningstid kl. 1—2.

Sigrid Carlheim-Gyllensköld.

G. A. L. Svenssons Snörmakeriaffär

rekommenderar sitt stora lager af alla slags moderna **Garneringsartiklar** för **Klädningar & Kappor, Fransar, Tofsar, Galler & Kordonger** för **Möbler** och **Gardiner** samt **Tömmar** och **Vagns-Snörmakerier**.

Beställningar å allt hvad till yrket hörer mottagas och utföras skyndsammast och till billigaste pris.

5 Malmstorgsgatan, Stockholm.

Carolina Söderlund,

GULDSMED.

36 Regeringsgatan 36, Stockholm.

Ett kurant varulager af guld och silfver. Reparationer verkställas billigt.

AMANDA NYSANDER,

Blomsteratelier

för fina, konstgjorda blommor.

Nybrogatan 16.

Nordisk Konst- och Slöjdställning,

9 Kungsgatan 9.

erbjuder ett rikt urval af

Svenska arbeten,

Träskulptur, Målningar, Konstväfnader, Dekorationsföremål m. m.

Å Dam-underkläder och all slags linnesömnad

emottagas beställningar, hvilka utföras billigt och väl å egen syatelier. — Profver å modeller och tyger förevisas, måtttagning och profning ombestyras i hemmet af föreständerskan för syateljern.

K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin

7 Storkyrkobrinken 7.

Damhårarbeten,

vackra och välgjorda, af renaste hår, till de billigaste priser i riket, såsom *Damperuker* från 15 kr., *Lösenor* fr. 5 kr., *Hårflätor* fr. 3 kr., *Hårknutar* fr. 2 kr. m. m. hos

Herr och Fru E. Malmberg, Damfrisörer, Etabl. 1871,
Engelbrektsgratan 5, vid Humlegården; Hamngatan 18A, vid Kungsträdg,
STOCKHOLM.

Telefon: Bell 10 56. Allm. 150 94.

ROSALINE,

är ytterst verksamt mot fräknar, solbränna, hetblemnor och stark rodnad i ansigtet, gör huden mjuk och hvit samt är särdeles behagligt att använda.

Säljes å 1: 25 flaskan endast hos

ELIN EDLUND,
63 Drottninggatan 63
(Parfymhandeln).

OBS.!

**Stort lager af
Barnkläder för alla åldrar,**
till och med 16 år

Goda tyger! Nya, smakfulla modeller! Billiga priser! Allm. Telefon 68 40.

2 Stora Vattugatan 2,
hörnhuset vid Brunkebergstorg.

10 Bazaren å Norrebro 10.
H. NYSTRÖM.

Handarbetets Vänner,

Brunkebergstorg 18, Stockholm.

Förening för den svenska kvinliga hemslöjdens förädling i konstnärligt och fosterländskt syfte.

Utställning och försäljning af

Väfnader, Broderier och Spetsar.

Undervisning i gammalsvensk konstväfnad och konstsömnad meddelas 15 Januari till 15 Juni samt 1 September till 15 December. Vidare underrättelser å Föreningens Byrå.

Ränte- och Kapital-Försäkringsanstalten

i Stockholm emottager i helt Krontal penningar till beredande af *Lifränta* (pension) eller *Kapital* att lyftas på en gång vid uppgifven ålder. Kontoret, N:o 5 Stora Nygatan, hålles öppet alla söckendags förmiddagar kl. 11—2 samt onsdagar 5—6 e. m.

För i Stockholm bosatta obemedlade personer, som insätta medel för att bereda lifränta, betalar Fosterländska Föreningen förvaltningsafgift samt för insatser, ej öfverstigande under ett år 50 Kr., *Tjuu* procent såsom premium; hvarigenom för hvarje sålunda insatta 5 Kr. i boken införes dessutom En Krona.

Anna Otterstedt,

12 Jungfrugatan, 3 tr. öfver gården,

utför allt slags Tapetserarearbete,

såsom öfverklädning och stoppning af möbler, sängkläder m. m.

 Goda rekommendationer.

Anmälan.

Dagny, som äfven under förlidet år utgått i en för våra förhållanden stor upplaga, skall fortfarande verka för **Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende"**. Tidskriften skall äfven följa den nyare litteraturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m.

Sedan fru **Amanda Kerfstedt** i följd af bristande tid sett sig nödsakad att afgå från sin befattning såsom tidskriftens redaktör, har bestyret med *Dagnys* utgifvande öfvertagits af en af **Fredrika-Bremer-Förbundet** utsedd **Redaktionskomité**, till hvilken, under förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas. Fru **S. L—d Adlersparre** kommer fortfarande att deltaga i komiténs arbete.

Dagny utkommer med åtta häften om två tryckark.

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet kr. 2,50.

För icke medlemmar » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå, 5 Malmstorgsgatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 5 Malmstorgsgatan, insända års-afgifter och prenumerations-afgifter.